

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет агротехнологій та природокористування
Кафедра екології та ботаніки

**До захисту
допускається
Завідувач кафедри
екології та ботаніки
_____ В.Г. Скляр**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим рівнем вищої освіти

На тему: **«СОЗОЛОГІЧНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЙ, ПЕРСПЕКТИВНИХ
ДЛЯ ВКЛЮЧЕННЯ ДО РЛП «ДИКАНСЬКИЙ»**

Виконала:

_____
(підпис)

Смоляр Н.О.
(Прізвище, ініціали)
ЗЕКО 2301м

Група:

Науковий керівник:

_____
(підпис)

Скляр В.Г.
(Прізвище, ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет агротехнологій та природокористування

Кафедра екології та ботаніки

Освітній ступінь – «Магістр»

Спеціальність – 101 «Екологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Зав. кафедрою _____ Скляр В.Г.

« » _____ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студентці

Смоляр Наталії Олексіївни

1. **Тема роботи** «Созологічна оцінка територій, перспективних для включення до РЛП «Диканський»
2. **Затверджено наказом по університету** від «__» _____ 20__ р. №__
3. **Термін здачі** студентом закінченої роботи на кафедрі _____ р.
4. **Вихідні дані до роботи:** літературні дані про природно-заповідний фонд України та Полтавської області; літературні дані про стан природних комплексів Диканської селищної територіальної громади; матеріали щодо біорізноманіття регіонального ландшафтного парку «Диканський» та інших об'єктів природно-заповідного фонду, списки видів рослин і тварин, які підлягають охороні на міжнародному, державному чи регіональному рівнях; перелік угруповань, включених до «Зеленої книги України».
5. **Перелік завдань, які будуть виконуватися в роботі:** оцінити й проаналізувати природно-заповідну мережу Диканської територіальної громади; визначити місце регіонального ландшафтного парку «Диканський» у ній; оцінити стан біорізноманіття парку; науково обґрунтувати доцільність розширення меж регіонального ландшафтного парку «Диканський» за рахунок цінних в екологічному та природоохоронному відношенні територій; надати созологічну оцінку цих територій за показниками наукової цінності біорізноманіття; обґрунтувати концепцію розвитку регіонального ландшафтного парку «Диканський».

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Скляр В.Г.

Завдання прийняла до виконання _____

Смоляр Н.О.

Дата отримання завдання « » _____ р.

АНОТАЦІЯ

Смоляр Н.О. «Созологічна оцінка територій, перспективних для включення до РЛП «Диканський». Дипломна робота освітнього рівня – магістр, на правах рукопису. Спеціальність 101 Екологія. – Сумський національний аграрний університет. – Суми, 2024.

Метою роботи було визначено: созологічно оцінити показники біорізноманіття п'яти територій у межах Диканської ТГ, перспективних для включення до РЛП «Диканський», що знаходяться в межах Дикаської територіальної громади Полтавської області.

Зміст дипломної роботи висвітлений на 60 сторінках машинописного тексту. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і пропозицій, списку інформаційних джерел, що становить 107 найменувань та додатків.

Робота виконана на основі загальноприйнятих геоботанічних, флористичних, зоологічних, созологічних методів досліджень та методик, які використовуються в созології та заповідній справі.

У роботі підтверджено, що найбільш дієвим механізмом збереження біорізноманіття є природозаповідання, і на рівні Диканської територіальної громади доведено, що об'єкти природно-заповідного фонду є важливими біоцентрами збереження й відтворення біорізноманіття.

Проведено аналіз показників наукової цінності об'єктів природно-заповідного фонду Диканської громади й встановлено, що за кількісними показниками він є недостатнім (всього 7 об'єктів, більшість із яких є точковими), однак, за рахунок регіонального ландшафтного парку «Диканський» репрезентує один із найвищих показників заповідності (19,38) в Полтавській області. Незважаючи на це, природно-заповідна мережа Диканської територіальної громади потребує збільшення площі й оптимізації категоріальності для підвищення якісних характеристик і більшої охопленості охороною біорізноманіття, яке вціліло в умовах потужних антропогенних впливів.

Доведено, що в структурі природно-заповідного фонду Диканської териоріальної громади регіональний ландшафтний парк «Диканський» є основним об'єктом (його частка в природно-заповідній мережі Диканської територіальної громади складає 96,48%), і за всіма науковими показниками біорізноманіття він відповідає статусу національного природного парку за умови відчуження не менше 10% земель у землекористувачів та землевласників, а також збільшення площі заповідної зони за рахунок перспективних для заповідання місцевостей Диканської територіальної громади (долини річки Говтва Вільхова вище і нижче Троянівського водосховища, Опішнянської лісової дачі, Дикансько-Ландарівської та Федорівської балок), а також вивлених, досліджених і пропонованих нами для заповідання п'яти територій із добре збереженим біорізноманіттям, зокрема й раритетним (ділянки заплави річки Говтва Вільхова; території незаповідної на даний час балки «Пустовітка»; територій Руднянського і Диканського лісництв).

Наголошено на тому, що ці заходи є важливою стратегічною ціллю Диканської територіальної громади у відношенні її сталого розвитку.

Ключові слова: об'єкти природно-заповідного фонду, природно-заповідна мережа, регіональний ландшафтний парк «Диканський», соціологічно цінні території, показники біорізноманіття, Полтавська область, Україна.

ABSTRACT

Smoliar N. «Sozological assessment of territories prospective for inclusion in the Dikanskyi RLP». Diploma work of educational level – master's degree, in the form of a manuscript. Specialty 101 Ecology. – Sumy National Agrarian University. – Sumy, 2024.

The aim of the work was to assess the biodiversity indicators of five territories within the Dykanka TG, which are promising for inclusion in the Dykanka RLP, located within the Dykanka territorial community of Poltava region.

The content of the thesis is presented on 60 pages of typewritten text. The work consists of an introduction, four chapters, conclusions and suggestions, a list of information sources consisting of 107 titles and appendices.

The work is based on generally accepted geobotanical, floristic zoological research methods and techniques used in sozology and nature conservation.

The work confirms that nature conservation is the most effective mechanism for biodiversity conservation, and at the level of the Dykanka territorial community it is proved that the objects of the nature reserve fund are important biocenters for the conservation and reproduction of biodiversity.

An analysis of the indicators of scientific value of the objects of the nature reserve fund of the Dykanka community was carried out and it was found that in terms of quantitative indicators it is insufficient (only 7 objects, most of which are point objects), however, due to the regional landscape park «Dykanka» it represents one of the highest reserve indicators (19.38) in the Poltava region. Nevertheless, the nature reserve network of the Dykanka territorial community needs to be expanded and its categorization optimized to improve its quality characteristics and increase the coverage of biodiversity protection that has survived powerful anthropogenic impacts.

It is proved that in the structure of the nature reserve fund of the Dykanka territorial community, the Dykanka Regional Landscape Park is the main object

(its share in the nature reserve network of the Dykanka territorial community is 96.48%), and according to all scientific indicators of biodiversity, it corresponds to the status of a national nature park, provided that at least 10% of land is alienated from land users and landowners, as well as increasing the area of the protected zone due to the promising areas of the Dykanka territorial community (the valley of the Hovtva Vilkhova River above and below the Troyanivske reservoir, Opishnya Forest Dacha, Dykanka-Landarivska and Fedorivska gullies), as well as five areas with well-preserved biodiversity, including rare ones, that we have identified, studied and proposed for conservation (the floodplain of the Hovtva Vilkhova River; the territory of the currently unprotected Pustovitka gully; the territories of the Rudnyansky and Dykansky forestries).

It is emphasized that these measures are an important strategic goal of the Dykanka territorial community in terms of its sustainable development.

Keywords: objects of the nature reserve fund, nature reserve network, Dykanskyi Regional Landscape Park, zoologically valuable territories, biodiversity indicators, Poltava region, Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ПЗФ ДИКАНЩИНИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ МЕРЕЖІ ДИКАНСЬКОЇ ТГ.....	16
2.1. Загальна характеристика Диканської ТГ.....	16
2.2. Природні умови території Диканської ТГ.....	18
2.3. Аналіз природно-заповідної мережі Диканської ТГ.....	20
РОЗДІЛ 3. РЛП «ДИКАНСЬКИЙ» ЯК ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ	26
3.1. Відомості про парк та мета його створення.....	26
3.2. Оцінка показників біорізноманіття РЛП «Диканський».....	27
3.3. Аргументація збільшення площі РЛП «Диканський».....	31
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
РОЗДІЛ 5. СОЗОЛОГІЧНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЙ, ПЕРСПЕКТИВНИХ ДЛЯ ВКЛЮЧЕННЯ ДО РЛР «ДИКАНСЬКИЙ».....	42
5.1. Показники біорізноманіття територій, пропонованих для заповідання.....	42
5.1.1. Територія №1. Долина ріки Говтва Вільхова.....	42
5.1.2. Територія №2. Ботанічна пам'ятки природи місцевого значення «Пустовітка».....	47
5.1.3. Територія №3. Балка «Байрачок».....	50
5.1.4. Територія №4. Руднянське лісництво.....	53
5.1.5. Територія №5. Диканське лісництво.....	60
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. Проблеми високого рівня антропогенного навантаження на природні екосистеми й збіднення аборигенного біорізноманіття набули в сучасних умовах надзвичайної гостроти. Оскільки природозаповідання є найбільш ефективним механізмом збереження біорізноманіття на всіх рівнях його організації – видовому, популяційному, ценотичному, біотопічному, екосистемному та ландшафтному, створення нових об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) та збільшення площ існуючих є важливими природоохоронними заходами щодо збереження біорізноманіття. Саме тому в сучасних реаліях України надзвичайно актуальними завданнями є пошук вцілілих, територій із добре збереженими природними та напівприродними комплексами, що характеризуються високими показниками біорізноманіття, з метою їх подальшого заповідання.

Для Полтавської області набутий досвід реалізації завдань заповідної справи і створена потужна природно-заповідна мережа, яка включає 400 об'єктів, визначаючи показник заповідності 4,95. У розрізі територіальних громад (далі – ТГ), створених у Полтавській області згідно проведеної у 2020 році адміністративно-територіальної реформи, показник заповідності є неоднаковим, і знаходиться в межах 0,2-20. Найвищий показник заповідності встановлено для Диканської ТГ, виходячи з площі самої громади і загальної площі об'єктів ПЗФ. Ключовим природно-заповідним об'єктом Диканщини є створений у 1994 році РЛП «Диканський». Однак, на території Диканської ТГ наявні природні ресурси (території) і можливості для подальшого заповідання, зокрема й розширення площі РЛП «Диканський». Комплексне соціологічне вивчення таких територій та оцінка показників наукової цінності їх біорізноманіття таких територій обумовило вибір теми нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження за темою кваліфікаційної роботи виконувалися у рамках науково-дослідної проблематики кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка» за напрямом темою: «Біорізноманіття та заповідна справа», а також теми науково-дослідної роботи кафедри екології та ботаніки Сумського національного аграрного університету: «Інвентаризація біорізноманіття та комплексний популяційний аналіз рослинного покриву Північно-Східної України» (номер державної реєстрації: 0121U113245).

Мета роботи. Созологічно оцінити показники біорізноманіття територій у межах Диканської ТГ, перспективних для включення до РЛП «Диканський».

Для реалізації цієї мети нами вирішувались такі **основні завдання:**

1. Визначити положення Диканської ТГ в системі районувань (фізико-географічного, геоботанічного, зоогеографічного).
2. Проаналізувати природно-заповідну мережу Диканської ТГ і визначити місце РЛП «Диканський» у ній.
3. Провести комплексні созологічні дослідження біорізноманіття окремих територій із природними та напівприродними комплексами в межах Диканської ТГ.
4. Надати созологічну оцінку наукових показників біорізноманіття цих територій і обґрунтувати доцільність їх заповідання.
5. Запропонувати концепцію розвитку РЛП «Диканський» за рахунок включення до його меж пропонованих для заповідання територій.

Об'єктом дослідження є: окремі території з добре збереженими природними та напівприродними комплексами в межах Диканської ТГ, перспективні для заповідання.

Предметом дослідження є: созологічна оцінка показників біорізноманіття цих територій та обґрунтування доцільності їх заповідання.

Методи досліджень. Робота виконана на основі загальноприйнятих геоботанічних, флористичних, зоологічних та созологічних методів, а також підходів, які застосовуються у заповідній справі та охороні природи. Як основний при зборі матеріалів у польових умовах використано експедиційно-маршрутний метод. У ході камерального оброблення

матеріалів використано підходи системного аналізу. Для розробки наукового обґрунтування доцільності збільшення площі та уточнення контурів РЛП «Диканський» нами використано відповідні методики та практичні екомендації [49, 63]. Матеріали автором зібрано особисто в ході польових досліджень, проведених за загальноприйнятими методиками, які використовуються в екології, охороні природи, созології, заповідній справі. Деякі матеріали зібрані й опрацьовані автором у ході виробничої практики на базі регіонального ландшафтного парку «Диканський» (липень 2024 року). При опрацюванні зібраних матеріалів використано наукові методи, серед яких – статистичний, аналітичний, польовий. Задля оцінення стану природно-заповідної мережі Диканської ТГ використано показник (відсоток) заповідності території.

Наукова новизна результатів досліджень. Созологічне вивчення стану перспективних для заповідання територій у межах Диканської ТГ проведено вперше.

Практичне значення результатів досліджень. Матеріали, зібрані в ході підготовки кваліфікаційної роботи, можуть бути використаними для розвитку заповідної справи в Диканській ТГ. Деякі матеріали після їх оприлюднення можуть бути враховані при розширенні ПЗФ Диканської ТГ та підготовки спеціальних документів та програм, наприклад, стратегії розвитку Диканської громади, програми охорони довкілля Диканської ТГ.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійною науковою працею. Результати, основні положення та висновки, що виносяться на захист, автором обґрунтовано особисто в співпраці з науковим керівником.

Апробація результатів досліджень. Деякі результати досліджень оприлюднено на наукових конференціях НУ Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (76-й науковій конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 14 травня – 23 травня

2024 року) та Сумського НАУ (Міжнародній конференції студентів та молодих учених «Екологічні дослідження XXI ст.: проблематика та перспективи», 10 червня 2024 року; Всеукраїнській науковій конференції студентів і аспірантів, присвяченій Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.).

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано три праці (Додаток А).

1. Смоляр Н.О., Бобоха Є.В. *Якісні та кількісні показники локальної природно-заповідної мережі Диканської територіальної громади (Полтавська область) // Тези 76-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». ТОМ 1 (Полтава, 14 травня – 23 травня 2024 року). Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2024. С. 338–340.*

2. Смоляр Н.О., Бобоха Є.В. *Природно-заповідний фонд Диканської територіальної громади (Полтавська область) як основа її стійкого розвитку // Екологічні дослідження XXI ст.: проблематика та перспективи : Збірник матеріалів Міжнародної конференції студентів та молодих учених, м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 10 червня 2024 р. Суми : Сумський національний аграрний університет, 2024. С. 57–62.*

3. Смоляр Н.О. *Дикансько-Ландарівська балка – перспективний об'єкт природно-заповідної мережі Диканської територіальної громади (Полтавська область, Україна) // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024. С. 78.*

Структура та обсяг роботи. Рукопис кваліфікаційної роботи викладений на 86 сторінках машинописного тексту (основного тексту – 66 сторінок). Зміст кваліфікаційної роботи включає вступ, п'ять основних розділи, загальні висновки та пропозиції, використані інформаційні джерела (107 найменувань), додатки.

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ПЗФ ДИКАНЩИНИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Диканщина, її біорізноманітність та історія привертали у різні часи увагу дослідників.

У цілому, в історії вивчення біорізноманітності території, де створений ДРЛП можна виділити чотири етапи.

Результати першого етапу (XVIII – поч. XX ст.) – інформацію щодо біорізноманіття території (флору й фауну) можна знайти в працях дослідників Російської Академії наук і Київського та інших університетів (П.С. Паллас, В.В. Монтрезор, А.С. Рогович, І.Ф. Шмальгаузен, М. Арндаренко). Наприкінці XIX ст. на території Полтавської губернії, в тому числі на території ДРЛП, працювала експедиція під керівництвом В.В.Докучаєва. Вона була організована Лісовим департаментом і займалася вивченням багатьох проблем, серед яких були дослідження ґрунтів: їх походження, типізація, виявлення зв'язків між типами ґрунту і рослинного покриву. Серед результатів експедиції, що були опубліковані в «Матеріалах... (експедиції)» видані й роботи окремих її членів. Так, питанню вивчення річкових долин присвячена робота Є. Оппокова. Флору і рослинність вивчав видатний російський вчений А.М. Краснов, якому допомагав Н.О. Левицький.

У XX ст. (II етап) дослідження біологічні дослідження на території НПП проводилися за участю полтавських ботаніків та зоологів: С.О. Іллічевського [40, 41], В. Кушніренко, М. Ніколаєва, Д.С. Івашина [36-39], О.М. Байрак [4-8], С.В. Гапон [19, 20], І.С. Беседіної [15], М.І. Гавриленко, Ф.О. Гриня, Ю.Д. Клеопова, Д.В. Дубини, Ю.Р.Шеляг-Сосонко [91].

У 90-х роках XX ст. (III етап) дана територія вивчалася комплексно

у відношенні біорізноманітності з метою створення РЛП «Диканський» співробітниками Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, зокрема й Міжвідомчої комплексної лабораторії наукових основ заповідної справи під керівництвом Т.Л. Андрієнко, а також О. Ю. Недорубом [12, 53-55], Н. О. Стецюк [12, 81,82], М. В. Слюсарем [3] та І. А. Коротченко [12, 45].

Після створення Диканського РЛП (IV етап) подальші дослідження проводилися також за участю співробітників парку та науковців Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка – кафедри екології та охорони довкілля [10, 11, 13].

На сьогодні виданий природоохоронний буклет із інформацією про біорізноманітність ДРЛП (автори: О.М. Байрак, Н.О. Стецюк). Інформація про наукову цінність досліджуваної території та необхідність створення національного природного парку в Диканському районі вміщена у монографії «Еталони природи Полтавщини» (автори: О.М. Байрак, М.І. Проскурня, Н.О. Стецюк Н.О. та ін., 2003 р.) [10]. Дані про поширення рідкісних рослин у межах досліджуваної території наведені у монографіях «В гаю заграли проліски» (автори: О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, В.М. Самородов, 2001 р.), «Збережи, де стоїш, де живеш (по сторінках Червоної книги Полтавщини)» (автори: О.М. Байрак, В.М. Самородов, Н.О. Стецюк, 1998 р.), «Атлас рідкісних та зникаючих рослин Полтавщини» (автори: О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, 2005 р.) [11]. Описи деяких природоохоронних територій у межах досліджуваної території знаходимо у монографії «Заповідна краса Полтавщини» (автори: Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, М.І. Залудяк та ін., 1996 р.) [3]. Матеріали про природні комплекси, біорізноманітність, його раритетну компоненту та ін. узагальнені в ряді статей до спеціальних фахових видань (журнали «Український ботанічний журнал», «Заповідна справа в Україні» та ін.) та матеріалах наукових і науково-практичних семінарів та конференцій.

У 2008 році у межах виконання Проєкту науковцями Сумського національного аграрного університету сумісно із полтавськими дослідниками Наталією Смоляр (ботаніком, екологом) та Миколою Слюсарем (зоологом, орнітологом, екологом) були створені кадастрові картки (картки первинного обліку) об'єктів та територій ПЗФ Полтавської області, й Диканщини зокрема.

У 2008 році на території Диканського району робочою групою науковців – членів Полтавської обласної організації Українського товариства охорони природи в складі Наталії Смоляр, Віктора Смоляра, Миколи Слюсара) та співробітниці РЛП «Диканський» Іриною Черкаською було проведене комплексне соціологічне вивчення з метою визначення перспективних для заповідання територій, за результатами яких розроблено наукові обґрунтування доцільності заповідання таких об'єктів, як «Федорівська балка», «Дикансько-Ландарівська балка», «Опішнянська лісова дача», заказник «Нелюбівський».

За результатами таких обґрунтувань із 2021 року ПЗФ Диканського району поповнився двома об'єктами – ландшафтними заказниками «Нелюбівський» та «Балка Гараганка» [72].

Нині для даної території здійснюються роботи щодо інвентаризації видового складу флори і фауни, мікобіоти, рослинних угруповань, проводяться моніторингові фітосоціологічні дослідження, розробляються екскурсійні маршрути і розвивається екотуризм, проводиться широка роз'яснювальна та еколого-просвітницька робота з різними групами населення. Цю діяльність організовує адміністрація РЛП «Диканський», залучаючи науковців освітніх і наукових установ Полтавщини й України.

Узагальнені матеріали про біорізноманіття центральної частини РЛП «Диканський» в околицях селища Диканьки наведена в Збірці «Заповідна Дикащина»: екологічна стежка регіонального ландшафтного парку «Диканський» [33], в якій у контексті інформаційного наповнення

ключових майданчиків стежки наводяться відомості про кількісні та якісні показники біорізноманіття.

Під час проходження виробничої практики на базі РЛП «Диканський» у червні-липні 2024 року автором кваліфікаційної роботи проведені комплексні созологічні дослідження окремих територій Диканської громади з метою визначення та оцінки показників наукової цінності їх біорізноманіття та природоохоронної значущості цих територій як об'єктів подальшого заповідання і включення їх до складу РЛП «Диканський».

та територій: Диканської селищної та Андріївської, Великобудищанської, Байрацької, Великорудківської, Водянобалківської, Дібрівської, Надержищинської, Нелюбівської, Орданівської, Балясенської, Стасівської, ПетроДавидівської, сільських рад колишнього Диканського адміністративного району (Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Полтавської області» (№721-р від 12 червня 2020 року).

Таблиця 2.1

Територіальні громади Полтавського району в рейтинговому списку за загальною площею їх територій

Місце в рейтингу	Назва територіальної громади	Площа загальна, га
1	Кобеляцька	121860,0
2	Решетилівська	110210,0
3	Зіньківська	106700,0
4	Диканська	68280,0
5	Новосанжарська	67290,0
6	Полтавська	54870,0
7	Михайлівська	43200,0
8	Чутівська	53450,0
9	Котелевська	40450,0
10	Машівська	39180,0
11	Великорублівська	38970,0
12	Білицька	38890,0
13	Карлівська	33450,0
14	Скороходівська	32500,0
15	Опішнянська	30510,0
16	Нехворощанська	28480,0
17	Ланнівська	26870,0
18	Драбинівська	26050,0
19	Мартинівська	25760,0
20	Новоселівська	25750,0
21	Мачухівська	24780,0
22	Терешківська	19750,0
23	Коломацька	18870,0
24	Щербанівська	10080,0
	24	

Площа громади складає 68280,0 га. У її межах проживає 18118 мешканців, зокрема: містян – 7573 особи, сільського населення – 10545 осіб (дані на 01.01.2020 року) [105].

2.2. Природні умови території Диканської ТГ

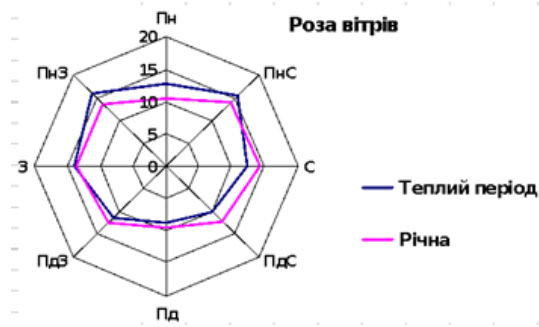
Диканська ТГ розташована в межах Полтавського адміністративного району в центральній-східній частині України в природній лісостеповій зоні, Лівобережно-Дніпровському краї, Східнополтавській височинній області, Котелевсько-Полтавському районі [24].

Середньобігаторічна температура повітря сягає $+7,6^{\circ}\text{C}$. Найбільш теплий місяць липень – середня температура $+20,1^{\circ}\text{C}$, найбільш холодний – січень – мінус $-6,6^{\circ}\text{C}$. Абсолютний максимум температур $+38,0^{\circ}\text{C}$ сягає у липні і серпні, абсолютний мінімум – мінус 38°C – у січні і лютому. Сумарно активні (більше $+10^{\circ}\text{C}$) складають 2810°C [14].

Територія досліджень належить до зони надмірного зволоження. Річна норма опадів дорівнює 569 мм, із яких за теплий період (IV-X) випадає 354 мм (62% річної кількості), а за холодний (XI-III) – 215 мм. Найменша кількість опадів припадає на березень – 35 мм, найбільша – на липень – 71 мм.

Потужність снігового покриву – 6,4 см, в окремі роки може сягати 56 см. Середня величина щільності снігу – $0,23 \text{ г/см}^3$ при запасах води 51 мм.

Абсолютна вологість середньому за рік становить 8,5 мб, а відносна вологість – 74%.

Рис. 2.2. Діаграма рози вітрів на території Диканської ТГ

У теплий періоду року частіш реєструється вітер північно-східних і північно-західних напрямів, у холодний період – східний і південно-східний (рис.2.2).

Територія досліджень знаходиться в межах Дніпровсько-Донецької западини в районі її південно-західного борту, незначна частина – в межах Українського кристалічного щита та його північно-східного схилу. У геоморфологічному відношенні територія є диференційованою. Вона охоплює з заходу підвищену ділянку вододілу, яка являє собою пагористу рівнину з розвитком порід палеогену і четвертинної лесової формації, розсічений ярами крутий схил правобережжя долини річки Ворскла і частину заплавної тераси правобережжя Ворскли зі скороченим розрізом кайнозою за рахунок її ерозійної діяльності.

В умовах вузькохвилястого рельєфу, розділеного густою сіткою балок та ярів, значна частина атмосферних опадів стікає на схилах балок, що призводить до розвитку водної ерозії ґрунтів. Основна частина земель району представляє собою слабозмиту рівнину з наявністю широких мілких заглибин, на окремих ділянках, зумовлених водною ерозією. Ухил схилів становить 7°, місцями – більше.

Найпоширенішою ґрунтоутворюючою породою є леси, а найбільш поширеним типом ґрунту – чорнозем. Чорноземи поширення набули на майже двох третин території громади. Важливою характеристикою чорноземів є їх змитість у результаті ерозійних процесів. Загалом у

межах громади зустрічається близько 18 типів чорноземних ґрунтів. Найбільш поширені типи ґрунтів – чорноземи глибокі на лесових породах [52].

Східнополтавська височинна область, в межах якої розташована Диканська ТГ, геоструктурно пов'язана з Дніпровсько-Донецькою западиною [48]. Для неї характерними особливостями є: загальна рівнинність поверхні, значне поширення лесів, переважання потужних середньогумусних чорноземів, значна розораність.

У регіоні переважає сільськогосподарське природокористування. Останнім часом спостерігається інтенсивний розвиток нафтогазової промисловості.

Отже, природні умови Диканської ТГ – це складний комплекс різних факторів (історичних і сучасних), які, в цілому, є сприятливими для формування й розвитку типового лісостепового біорізноманіття.

2.3. Аналіз природно-заповідної мережі Диканської ТГ

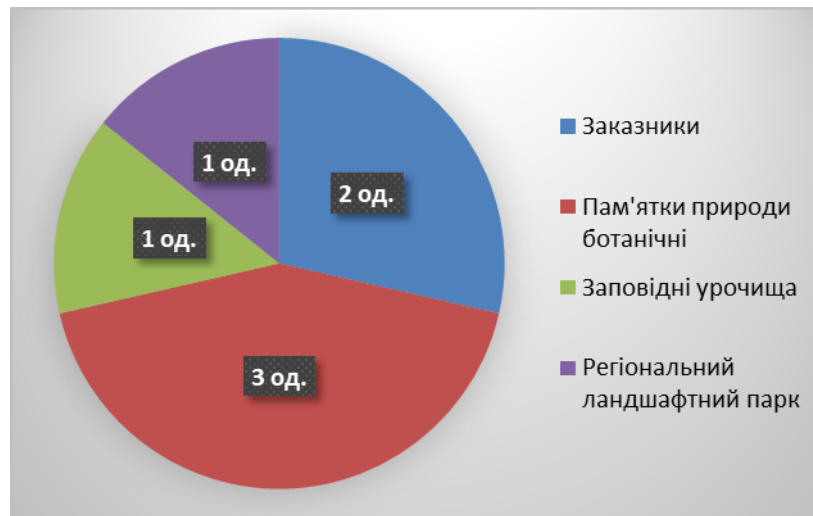
Площа Диканської ТГ становить 68280,0 га. За цим показником вона займає четверте місце в найбільшому за площею адміністративному районі Полтавському районі – Полтавському (одному із чотирьох в області). Загальна площа ПЗФ Диканської ТГ складає 13233,1379 га, що визначає високий показник заповідності – 19,38. Він, головною мірою, визначений функціонуванням у її природно-заповідній мережі РЛП «Диканський» (далі – РЛП) на площі 12767,9135 га. Його частка в структурі ПЗФ Диканської ТГ складає 96,48% [75].

У природно-заповідній мережі Диканської ТГ представлені:

- регіональний ландшафтний парк (площею 12767,9135 га);
- два ландшафтні заказники («Балка Гараганка» (площею 96,2244 га) та «Нелюбівський» (площею 138,0 га);
- ботанічні пам'ятки природи (Лісосмуга О.О. Ізмаїльського» (площею

5,0 га), «Пустовітка» (площею 6,0 га) та «Урочище «Парасоцьке» (площею 145,0 га);

– заповідне урочище («Яворівщина» (площею 75,0 га).

Рис. 2.3. Кількісні показники ПЗФ Диканської ТГ

Тільки один об'єкт із семи ПЗФ Диканської ТГ має загальнодержавний (національний) статус (це пам'ятка природи ботанічна «Урочище «Парасоцьке»), решта – об'єкти, що мають місцевий охоронний статус. Природоохоронне і наукове значення пам'ятки природи «Урочище «Парасоцьке» є неоціненним, адже ліси, які охороняються в цьому урочищі на площі всього п'яти кварталів лісового господарства, є еталонними дібровами Лісостепу і за збереженим неморальним флористичним ядром і за структурою фітоценозів, і за місцезнаходженнями унікальних созофітів (реліктів, погранично ареальних видів та видів зі складною біологією). Діброви «Урочища «Парасоцьке» – залишки лісів колишнього природного заповідника на Полтавщині, який був створений на Диканщині на початку минулого століття. Збереження «Парасоцького лісу» і навколишніх широколистяних лісів Диканщини стало основним аргументом для створення РЛП «Диканський» у 1994 році – першого в Лівобережному Лісостепу [10].

Рис. 2.4. Якісні показники ПЗФ Диканської ТГ

Мета створення РЛП «Диканський» – збереження й охорона природної ділянки долини річки Ворскли з багатим природним біорізноманіттям. Зональні для лівобережжя лісостепової зони України діброви на вододілі та лучно-степові ділянки на корінному березі річки Ворскла та схилах яружно-балкових систем – найбільша його цінність. На території парку охороняються лісові, лучно-степові, лучно-болотні, лучні, болотні та водні заплавні комплекси. РЛП «Диканський» – відомий реліктовий рефугіум рослин, територія пограничного поширення таких центральноєвропейських видів дерев як *Carpinus betulus* L. та *Cerasus avium* (L.) Moench.

На території РЛП «Диканський» охороняються також історико-культурні об'єкти та цінності. Саме цей об'єкт є ключовим у структурі ПЗФ не тільки Диканської ТГ, а й Полтавщини. За всіма характеристиками й показниками територія РЛП «Диканський» відповідає категорії національного природного парку. Створення об'єкта ПЗФ такої категорії на базі вже на той час існуючого РЛП «Диканський» було визначено як пріоритетне в державних документах. Однак, і на сьогодні це питання є не вирішеним, але актуальним.

Категорія заказників забезпечує охорону біорізноманіття, насамперед, рідкісного. Заказники – це об’єкти природного блоку охорони й створені в Диканській ТГ нещодавно. Ландшафтний заказник «Балка Гараганка» створений у 2022 році задля охорони ландшафтів яружно-балкової системи на вододілі з добре збереженим лучно-степовим біорізноманіттям, у тому числі й раритетним [72], на площі 96,2244 га. Створення заказника дозволило зберегти лише незначну площу яружно-балкової системи від знищення (випалення та розорювання), більша частина балки на сьогодні знищена. Ландшафтний заказник «Нелюбівський» створений у 2003 році на площі лише 138,0 га від пропонованої науковцями ще у 2008 році площі в 500,0 і більше га. Цей об’єкт ПЗФ призначений для охорони ландшафтів і їх компонентів у долині річки третього порядку Середня Говтва (басейн Псла), які знищуються в умовах екстенсивного освоєння сільськогосподарських угідь.

У ПЗФ Диканської ТГ представлений унікальний ботанічний об’єкт із краєзнавчими характеристиками – «Лісосмуга О.О. Ізмаїльського» – ботанічна пам’ятка природи [66]. Об’єкт створено задля збереження лісосмуги з біорізноманіттям, створеної на площі 1000x50 м у кінці XIX століття під керівництвом О.О. Ізмаїльського – відомого українського вченого-агронома, знавця степового сільськогосподарського господарства. У лісосмузі збереглися вікові дерева *Fraxinus excelsior* L., *Quercus robur* L., *Acer platanoides* L.

На території ще однієї ботанічної пам’ятки природи «Пустовітка» охороняється лучно-степове біорізноманіття в яружно-балковій системі. В його складі – созофіти (сім мають загальнодержавний статус охорони вісім – регіональний) та рідкісні види тварин (три види з регіональним статусом) [59]. Вся територія балкового комплексу, нажаль не охоплена охороною, а тому на деяких ділянках відбувається знищення біотопів розорюванням.

Рис.2.5. Узлісся Парасоцького лісу – ботанічної пам'ятки природи загальнодержавного значення (заповідна зона РЛП «Диканський»)

«Яворівщина» – заповідне урочище – цінний об'єкт ПЗФ Диканської ТГ, на території якого охороняється долинний комплекс малої річки Говтва Середня з нагірними дібровами, лучно-степовими ділянками та заплавами біотопами – лісовими, лучними, болотними, водними з багатим біорізноманіттям, у складі якого й созофіти. В урочищі знаходиться пасіка М.В. Гоголя – в минулому улюблене місце відвідування письменника [66].

Усі об'єкти ПЗФ Диканської ТГ виконують важливі природоохоронні, екологічні, рекреаційні, краєзнавчі, та просвітницькі функції. Вони є об'єктами наукової та полігонами екскурсійної діяльності та екологічного посвітництва. Наразі для Диканської ТГ напрацьовано матеріали для створення ще ряду об'єктів ПЗФ, що є актуальною стратегічною ціллю для Диканської ТГ щодо її сталого

розвитку.

Із ініціативи адміністрації РЛП «Диканський» в особі його директорки Ірини Сергіївни Черкаської та за участі членів Полтавської обласної організації Українського товариства охорони природи (керівник Смоляр Наталія Олексіївна) впродовж останніх 15 років було обгрунтовано доцільність створення ряду природоохоронних об'єктів для Диканського регіону. Із них упродовж 2022-2023 років було створено два ландшафтні заказники місцевого значення «Нелюбівський» та «Балка Гараганка». Хоча вони й не займають значних площ (138,0 га та 96,2244 га відповідно), все ж їх створення – хороша комплексна робота адміністрації РЛП «Диканський» та науковців, які постійно досліджують і здійснюють моніторингові дослідження біорізноманіття в регіоні, й небагатьох представників тих владних організацій і структур, які розуміють важливість збереження природи й підтримують природоохоронні світові та державні стратегії.

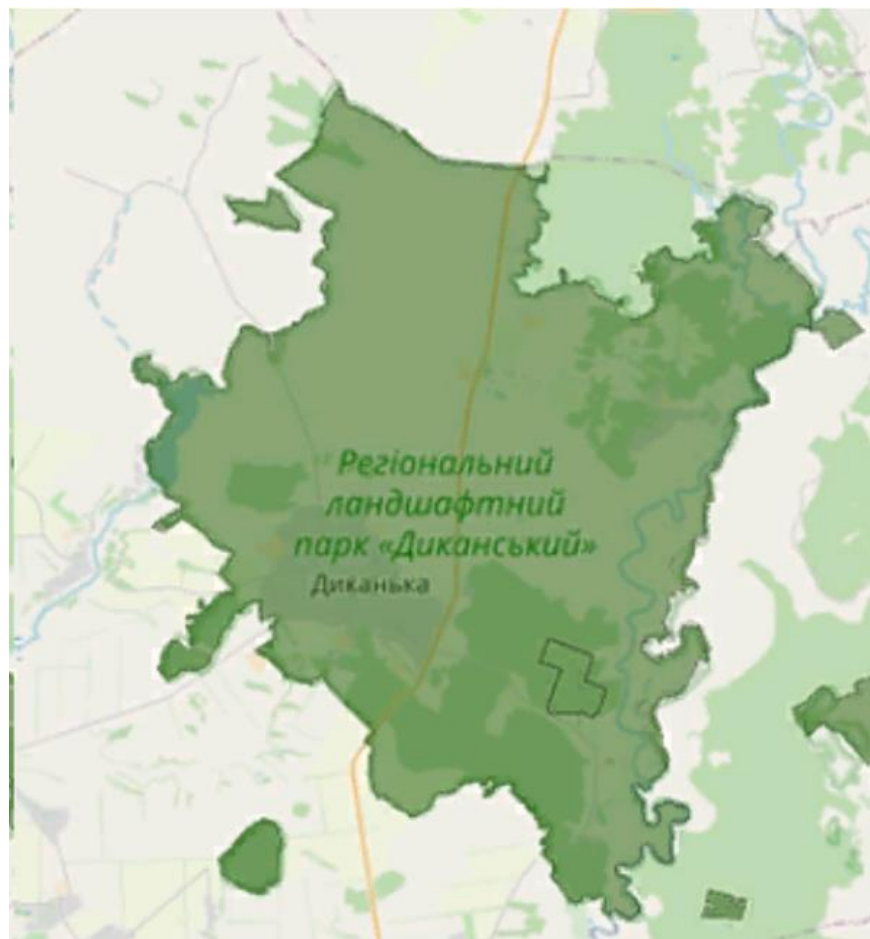
Отже, за кількісними показниками ПЗФ Диканської ТГ є недостатнім (лише 7 об'єктів, більшість із яких є точковими (мають площі, менше, ніж до 50 га), однак завдяки площі й показникам наукової цінності РЛП «Диканський» репрезентує найвищий показник заповідності у Полтавській області – 19,38 [75]. Враховуючи і це, все ж ПЗФ Диканської ТГ потребує розширення шляхом збільшення площі й оптимізації категоріальності для покращення якісних характеристик і охорони більшої кількості територій із багатим біорізноманіттям, які вціліли в умовах потужного антропогенного тиску.

РОЗДІЛ 3

РЛП «ДИКАНСЬКИЙ» ЯК ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

3.1. Відомості про парк та мета його створення

Територія РЛП «Диканський» знаходиться між селами Олефірщина, Кардашівка, Кратова Говтва, Михайлівка, Чернечий Яр, Писаревщина, селищем Диканькою та річкою Ворскла в межах ДП «Диканське досвідне лісомисливське господарство» Площа парку – 12767,9135 га. Об'єкт оголошено згідно з рішенням сесії Полтавської обласної ради від 27.10.1994.

Рис. 3.1. Територія регіонального ландшафтного парку «Диканський» – ключового об'єкта природно-заповідної мережі Диканської територіальної громади

Його створено для охорони й збереження природної ділянки долини річки Ворсклаи з багатим біорізноманіттям, а також задля збереження історико-культурних об'єктів та цінностей, урегулювання рекреації, здійснення екологічного просвітництва [57].

3.2. Показники біорізноманіття РЛП «Диканський»

У межах РЛП найбільш цінними є масиви зональних для Лівобережного Лісостепу широколистяних лісів – дібров, які збереглися на вододілі. Диканський лісовий масив площею 1680,0 га розташований на правому корінному березі річки Ворскла. Північна частина Диканського масиву має дуже розсічений рельєф із складною системою балок. По ярах однією із домінуючих порід є *Carpinus betulus* L., серед інших – *Quercus robur* L. і *Acer platanoides* L. На плакорних ділянках в деревостанах збільшується частка *Fraxinus excelsior* L. У східній частині парку переважають дуже ліси за участі *Carpinus betulus*.

Домінантами травостою в лісах є: *Stellaria lanceolata* L., *Carex pilosa* Scop., у зниженнях – *Aegopodium podagraria* L., рідше – *Convallaria majalis* L..

Тут також зростають *Polygonatum multiflorum* L., *Asarum europaeum* L., *Milium effusum* L., *Mercurialis perennis* L., *Brachypodium sylvaticum* L., *Lathyrus verus* L., *Viola mirabilis* L. та ін. Трапляються – *Scutellaria altissima* L. та *Vinca minor* L. – реліктові види.

Навесні в ярусі трав панують *Ficaria verna* Huds., *Scilla siberica* Haw, *Corydalis solida* Clairv., *Anemona ranunculoides* L., рідше – *Corydalis marschalliana* (Pall. ex Willd.) Pers., *Corydalis cava* Schweigg. et. Korte. та пізніше – *Dentaria bulbifera* L. та *D. quinquefolia* (M. Bieb.) Schmailh.

Ліси РЛП, у тому числі й Парасоцький ліс – знані реліктові біоцентри (*Botrychium lunaria* (L.) Sw.), *Vinca minor* L.), *Scutellaria altissima* L. та місцезнаходження багатьох рідкісних рослин (*Epipactis*

heleborine (L.) Crantz.), *Listera ovata* (L.) R.Br., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich, *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce, *Tulipa quercetorum* Klokov & Zoz та ін.). Він охороняється як комплексна пам'ятка природи «Урочище «Парасоцьке» на площі 145,0 га, визначаючи основу заповідної зони РЛП «Диканський» і зберігаючи в межах парку свій загальнодержавний статус.

Рис. 3.2. Синюзія проліски сибірської (*Scilla siberica* Haw.) у диканських дібровах

На деяких ділянках лісів парку в деревостанах значну участь беруть *Carpinus betulus* та *Cerasus avium* – центрально-європейські види, які в регіоні мають південно-східну межу загального поширення.

Степова рослинність збереглася фрагментарно і репрезентована ценозами різнотравно-злакових степів. Одна з найцінніших ділянок розташована біля села Слиньків, де збереглися угруповання *Festuca vallesiaca* Huds. та *Carex praecox* L.

Рис.3.3. Зубниця бульбиста (*Dentaria bulbifera* L.) – неморальний весняноквітучий вид, включений до регіонального списку Полтавської області

Флористичне ядро тут формують *Salvia nemorosa* L., *Origanum vulgare* L., *Plomis tuberosa* L., *Scabiosa ochroleuca* L., *Falcaria vulgaris* L.) та ін. Зафіксовані запаси лікарських рослин, а саме – *Origanum vulgare* L., *Fragaria vesca* Duch., *Thymus marschallianus* L., *Hypericum perforatum* L., *Galium verum* L. та ін.

У межах схилів Фесенкових горбів представлені угруповання різнотравно-злакових степів. Тут поширені *Hierochloe stepposa* L., *Koeleria pectinatum* L., *Medicago romanica* Prodan., *Salvia nemorosa* L., *Thymus marscallianus* L., *Filipendula vulgaris* L., *Trifolium montanum* L. та ін.

У степах парку виявлено низку рідкісних рослин: *Adonis vernalis* L., *Pulsatilla patens* (L.) Mill., *Anemone sylvestris* L. та ін. На ділянках Фесенкових горбів, які зараз заселені байбаками (*Marmota bobak* L.),

виявлено (на незначних площах) рослинність пісків.

У притерасній частині заплави розміщуються смугами вільшняки та інші вологі ліси. На знижених елементах рельєфу формуються заболочені луки із *Carex acutiformis* L., *C. omskiana* L., *C. vulpina* L., *C. nigra* L. По краю гідрофільних місцезростань оселяються верби: *Salix cinerea* L., *S. caprea* L., *S. triandra* L.) та ін. Тут типовими є *Solanum dulcamara* L., *Calystegia sepium* L., *Angelica sylvestris* L.

Заплава переважно зайнята справжніми та заболоченим луками з ознаками галофітизації. Характерними є ценози *Festuca regeliana* Pavl. за участю *Carex distans* L., *Juncus gerardii* Loisel., *Taraxacum bessarabicum* (Hornem.) Hand.-Mazz.), *Triglochin maritima* L., *Althaea officinalis* L. та ін.

Водні й прибережно-водні угруповання приурочені до річища Ворскли, чисельних стариць та заток. І є типовими з домінуванням *Phragmites australis* (L.) Newski, *Typha latifolia* L. та *T. angustifolia* L., *Scirpus lacustris* L., *Carex acuta* L. та *C. omskiana* L., а на водних плесах та мілководдях – *Lemna minor* L. та *Lemna trisulca* L., *Spirodella polyrhiza* (L.) Schleid., *Nymphaea alba* L., *Nuphar lutea* (L.) Smidt., *Ceratophyllum demersum* L. та видів роду *Potamogeton* L.

У складі рослинного покриву РЛП «Диканський» також представлена синантропна рослинність – рудеральна та сегетальна, що пов'язано із наявністю сільськогосподарських угідь та селітебних територій у його межах.

Слід зазначити, що найбільш соцологічно цінними на території парку є діброви на вододілі та лучно-степові фіоценози на схилах яружно-балкових систем, які є зональними типами рослинності для лівобережжя лісостепової зони України. На інших місцевостях поширення набули також лісові, лучні, лучно-болотні, болотні, водні водні заплавні комплекси.

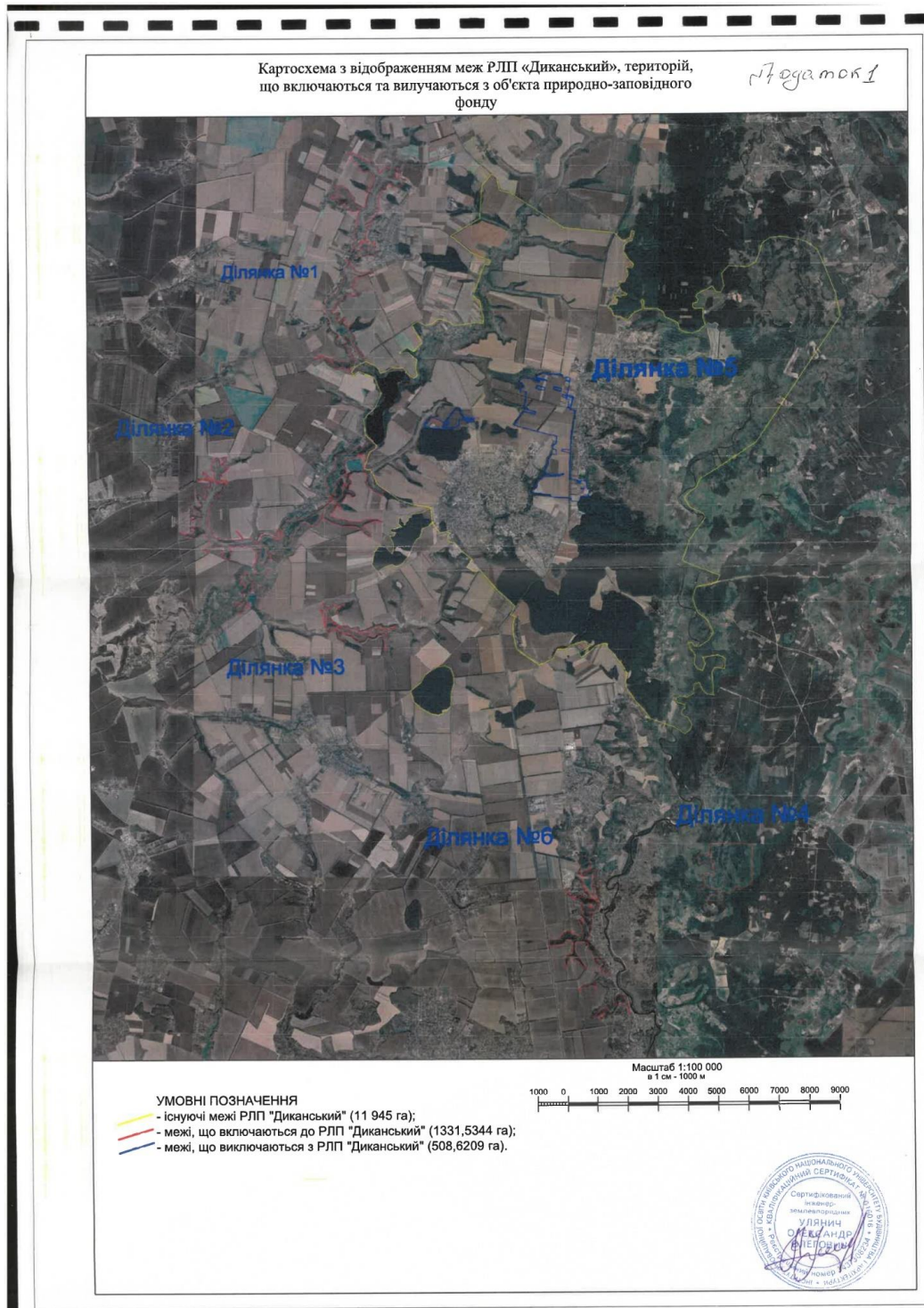
Біотопи РЛП «Диканський» – це важливі оселища для представників флори й фауни, місце розмноження, відтворення та годівлі

та відпочинку на шляхах міграцій багатьох представників тваринного світу.

У відповідності з Карткою первинного обліку РЛП «Диканський» (форма ДК ПЗФ), як об'єкта ПЗФ України, для його території визначено такі показники біорізноманіття: флора включає 600-650 видів, із яких созологічно значущі види. Із них одні види включено до Європейського Червоного списку, 22 – до Червоної книги України, 25 – до регіонального списку Полтавської області; фауна є багатою, серед тварин найбільш вивченими є хребетні четвероногі, із яких 6 видів включено до Європейського Червоного списку, 21 – до Червоної книги України, 36 – до регіонального списку Полтавської області – 36. Біотопи парку є осередками перебування та годівлі й тварин інших систематичних груп, серед яких теж визначено види із созологічними статусами.

3.3. Аргументація збільшення площі РЛП «Диканський»

Оскільки РЛП «Диканський», як об'єкт ПЗФ України має поліфункціональне значення, то його територія при проектуванні позонована з виділенням передбачених природоохоронним законодавством функціональних зон – заповідної (654,0 га), господарської (2010,0 га), стаціонарної рекреації (1600,0 га) та зони регульованої рекреації (8500,0 га)

Рис.3.4. Картосхема з відображенням меж РЛП «Диканський», територій, що включаються та вилучаються з об'єкту ПЗФ

До рекреаційних та господарської зон парку включені й землі сільськогосподарського призначення, зокрема рілля 3343,0 га. Ці угіддя могли б стати землями органічного землеробства чи перелогами для відновлення біорізноманіття в контексті природоохоронної концепції

парку. Однак, за майже 30-річне функціонування парку, вони так і не набули природоохоронних функцій та не спостерігається таке їх бачення землевласниками та землекористувачами на даний час. Навпаки, ці землі в межах парку використовуються для традиційного екстенсивного землеробства, є місцями забруднень, поширення бур'янів та шкідників для відкритих природних та напівприродних екосистем парку, що найбільш негативно позначається на біоті заповідної зони, а також спричиняють різні суперечки та конфлікти соціального характеру.

Тому пропонуємо уточнити площі та змінити межі парку за рахунок вилучення земельних ділянок із ріллею в землевласників і землекористувачів, які ввійшли до складу парку ще при його створенні, та включити натомість до складу парку вцілілі території Диканської ТГ, що характеризується високими показниками природного біорізноманіття, зокрема як оселища існування рідкісних видів біорізноманіття, раритетних фітоценозів та біотопів зі рекомендованим збереженням загальної площі парку. Серед таких у першу чергу пропонуються вже створені об'єкти ПЗФ: заповідне урочище «Яворівщина» (75,0 га), ландшафтний заказник «Балка Гараганка» (96,0 га) з умовою розширення (до 250 га), ботанічні пам'ятки природи «Пустовітка» (6,0 га) з умовою розширення її площі (до 250,0 га) та «Лісосмуга Ізмаїльського» (2,0 га), в яких відсутні спеціальні адміністрації й служби охорони, оскільки охоронні зобов'язання для цих об'єктів покладено на землевласників і землекористувачів. Приєднання цих територій до РЛП «Диканський» із включенням до його заповідної зони забезпечить їх ефективнішу охорону, проведення наукового вивчення їх біорізноманіття для потреб моніторингу та збереження.

До складу парку також пропонуємо включити території новостворених заказників – «Нелюбівський» (створений у 2023 році) та «Балка Гараганка» (у 2022 році).

окремі ділянки на території Диканської ТГ в районі розташування РЛП «Диканський», проведено їх комплексне соціологічне обстеження й визначені показники наукової цінності їх біорізноманіття (матеріали наводяться в розділі 4 кваліфікаційної роботи), що дозволяє розглядати їх як цінні осередки збереження біорізноманіття і перспективні для заповідання території шляхом їх включення до складу РЛП «Диканський».

За такого підходу очікується зростання показників наукової цінності РЛП «Диканський» (флористичної, фауністичної, ландшафтної, екосистемної, біотопічної типовості (репрезентативності) та унікальності), урізноманітниться його біотопічна картина, підвищаться показники біорізноманіття, забезпечиться охороною біорізноманіття на більших територіях природного характеру, збільшиться площа заповідної зони парку, як території збереження й відтворення генофонду видів біоти природного середовища. РЛП «Диканський» набуде статусу охоронного та організаційного центру збереження природи на Диканщині та своїми ресурсами й можливостями (наявність спеціальної адміністрації парку, служби охорони, спеціалістів із рекреації та екологічної освіти) забезпечить ефективну охорону та відтворення природи в регіоні в умовах посилення екологічних ризиків і загроз.

Збільшення площі РЛП «Диканський» і в цілому розширення площі ПЗФ Диканської ТГ сприятиме збереженню природного біорізноманіття Полтавщини [75].

Відповідно, фактор заповідання буде мати позитивні наслідки, як екологічного, так і соціального та економічного напрямку.

Збільшення площ об'єктів ПЗФ на території Диканської ТГ, в першу чергу, матиме позитивні довгострокові екологічні наслідки:

- збільшення загальної площі об'єкту ПЗФ та ландшафтної представленості;
- відновлення територіальної цілісності природних комплексів;

- збереження та створення умов для розвитку природного бірізноманіття, зокрема раритетного;
- збільшення екологічної привабливості території для перебування тварин на різних стадіях життєвого циклу, особливо відтворення і міграцій;
- зменшення і регулювання антропогенного навантаження на об'єкт ПЗФ;
- формування у населення дбайливого ставлення до природи з реалізацією освітньо-виховних цілей;
- використання природно-рекреаційних ресурсів території з можливістю створення додаткових умов для різних форм рекреації, оздоровлення та туризму, як регіонального рівня, так і державного та міжнародного;
- виконання міжнародних та міждержавних зобов'язань України щодо реалізації світової природоохоронної стратегії, спрямованої на припинення деградації природного середовища;
- досягнення дієвого контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, як з боку державних природоохоронних органів, так і з боку органів місцевого самоврядування.

Результатом розширення площі РЛП «Диканський» стане:

- збереження цінного осередку видового та ландшафтного бірізноманіття району розташування;
- здійснення комплексної охорони біорізноманіття;
- збереження осередку генофонду рідкісних рослин;
- розширення природного ядра екологічної мережі області;
- зменшення території між об'єктами ПЗФ області яка зазнає антропогенного впливу та зменшує шляхи міграції тварин;
- створення/збереження об'єкта який можливо використовувати

для науково-дослідних та освітньо-виховних цілей.

Збільшення площі РЛП «Диканський» матиме позитивний вплив на:

- соціальне становище регіону через розширення об'єкта, який можливо використовувати для науково-дослідних та освітньо-виховних цілей;

- екологічну складову регіону через збереження/відтворення природних комплексів;

- на природо-заповідний фонд району та області.

До того ж, прогнозується поліпшення соціальних обставин та наслідків за рахунок реалізації потреб людини у безпечному довкіллі та підтриманні екосистемних функцій для призупинення деградації довкілля. Економічні наслідки створення або розширення об'єктів ПЗФ мають позитивний потенціал, пов'язаний із розвитком на прилеглих територіях органічного землеробства, відродження традицій та ремесел, реалізація потенціалу екосистемних послуг, туризму тощо.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для проведення польових досліджень нами як основні були застосовані детально-маршрутні методи.

У ході геоботанічних досліджень природних територій здійснювалися геоботанічні описи рослинності та інвентаризація флори за загальноприйнятими методами і методиками, а саме:

1) метод напівстаціонарний із закладанням пробних (ключових) майданчиків; проводились геоботанічні описи в межах ключових майданчиків для визначення фітоценозів і біотопів;

2) метод систематичного аналізу видів флори; вказувались наукові назви латинською та українською мовою, а також родина, до якої належить вид;

3) метод біоморфологічного та еколого-ценотичного аналізу видів флори;

4) методи вивчення біотопічного та фітоценотичного різноманіття.

Для визначення біотопів використано міжнародну класифікацію, EUNIS. Класифікація біотопів проведена у відповідності до Національного каталогу біотопів України (Національний..., 2018);

5) метод раритетного фіторізноманіття (созологічний аналіз). Виділялись згідно відповідного статусу созофіти, які мають європейський, національний та регіональний статус.

Назву таксонів вищих рослин наведено за зведенням S.L. Mosiyakin & M. M. Fedoronchuk [99].

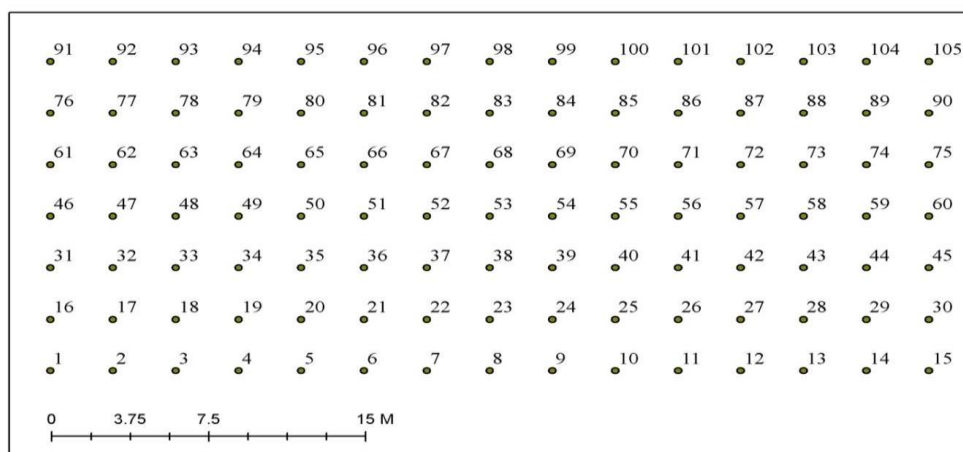
При проведенні дослідження фауни використовувались такі методичні підходи:

1) Маршрутні обліки, які здійснювались як у межах територій досліджень, так і на прилеглих місцевостях.

2) При інвентаризації фауни, особливої уваги надавалось постійному огляду представників на маршруті, включаючи птахів, що під час обстеження пролітали транзитно.

Основні матеріали базуються на результатах проведених досліджень/обстежень, проведених на території ділянок.

Ґрунтові безхребетні. Експериментальна ділянка для відбору ґрунтової мезофауни складалася зі 105 майданчиків, де відбирались проби. Вони були розміщені в межах семи трансект по 15 майданчиків у кожній (рис. 6.1). Витримували відстані між майданчиками – 3 м (Kunah et al., 2014; Zadorozhnaya et al., 2018; Zhukov & Maslikova, 2018). Проведено обстеження й підстилки та інших рослинних залишків (Yakovenko et al., 2019). У кожному квадраті розміром 3 × 3 м проводився опис рослинності.

Рис. 4.1. Відбор проб ґрунтової фауни у межах ключових ділянок моніторингу

Наземні безхребетні. Роботи із дослідження ентомологічного комплексу території було проведено із застосуванням класичних ентомологічних методів. Облік чисельності метеликів здійснюється візуально та вибірково ловом ентомологічним сачком на трансекті. Трансекта являє собою фіксований маршрут, довжиною до 1 км, розділений на кілька секцій. Секції виділяються залежно ландшафту, і складу рослинності на даній ділянці маршруту. При обстеженні

враховується кількість особин метеликів на кожній секції.

Результати заносили до протоколу, де зазначали: місце проведення трансекти та інформацію про автора, який проводив облік комах, дата і номер тижня.

Для початку і кінця трансекти зазначається час, у якому розпочався і закінчився підрахунок метеликів, середня температура, напрям вітру і сила вітру.

Польові методи дослідження включають різноманіття способів та знарядь відлову комах. Ми користувалися основним методом – косіння ентомологічним сачком (Фасулатті, 1961).

Метод косіння використовується в основному для збору літаючих комах. Знаряддям в такому разі служить сачок.

Батрахофауна та герпетофауна. Фактичний матеріал про видовий склад земноводних та плазунів збирався впродовж 2023–2024 років. Виявлення видового складу проводилося за найбільш універсальними та загальноприйнятими методиками для наземних видів. Облік видового складу в різних екосистемах на території, що досліджувалася проводився методом стрічкових проб з фіксованою шириною облікової смуги (Щербак, 1996; Хейер і др., 2003; Булахов та ін., 2007; McDiarmid et al., 2012). В описах батрахо- та герпетофауни використано наукові назви тварин згідно рішень Комісії із зоологічної термінології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України та останні досягнення зоологічної систематики.

Орнітофауна. Фактичні дані щодо видового складу птахів на всіх ділянках було зібрано впродовж польових виїздів у 2024 році. Обліки видового складу птахів біляводного фауністичного комплексу здійснювалися на акваторіях у весняний (березень-травень), літній (червень-серпень) та осінній (вересень-жовтень) періоди. Виявлення видового складу птахів проводилося за найбільш прийнятними в умовах конкретної території методиками (Tomialojc, 1980a, 1980b, Кучинська,

2005). З'ясування видового складу птахів у різних екосистемах досліджуваних ділянок проводився з використанням методу маршрутного обліку з фіксованою шириною облікової смуги. Облік видового складу птахів у різних типах відкритих екосистем досліджених ділянок проводився методом маршрутного обліку з визначенням ширини облікової смуги для різних систематичних груп птахів (Науне, 1949, Равкин, 1986). В описах орнітофауни використовувалися українські назви птахів згідно наукових праць Г. В. Фесенка та А. А. Бокотея [84, 85].

Теріофауна. Дослідження теріофауни проводили шляхом візуальних спостережень, фіксування зустрічей із тваринами, слідів їх життєдіяльності (за відбитками лап на ґрунті, наявності нір, кубел, схованок, посліду, залишків мертвих тварин, погризів бобрів, пелеток хижих птахів щодо видового складу мікромамалій. Видовий склад рукокрилих досліджували шляхом дослідження голосової активності кажанів в сутінковий час за допомогою ультразвукового детектору Pettersson D240. При визначенні видового складу ссавців використано спеціальну довідкову літературу (Долейш, 1987; Загороднюк, 2002; Формозов, 2006; Гудков, 2015). Усі використані методики унеможливають завдання шкоди тваринам.

Номенклатуру тварин вказували у відповідності зі списком видів тварин фауни України, що застосовується у Державному кадастрі тваринного світу України (перелік оприлюднено на офіційному вебсайті Міндовкілля України).

РОЗДІЛ 5. СОЗОЛОГІЧНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЙ, ПЕРСПЕКТИВНИХ ДЛЯ ВКЛЮЧЕННЯ ДО РЛП «ДИКАНСЬКИЙ»

5.1. Показники біорізноманіття територій, пропонувані для заповідання

5.1.1. Територія № 1. Долина річки Говтва Вільхова

Долина річки Говтва Вільхова у районі села Водяна Балка знаходиться вище Троянівського водосховища. Це яружна система і на цій території переважають угруповання лучних степів які приурочені до схилів ухилом 30-45° із домінуванням *Festuca valesiaca* Gaudin, *Poa angustifolia* L., *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski, *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub.

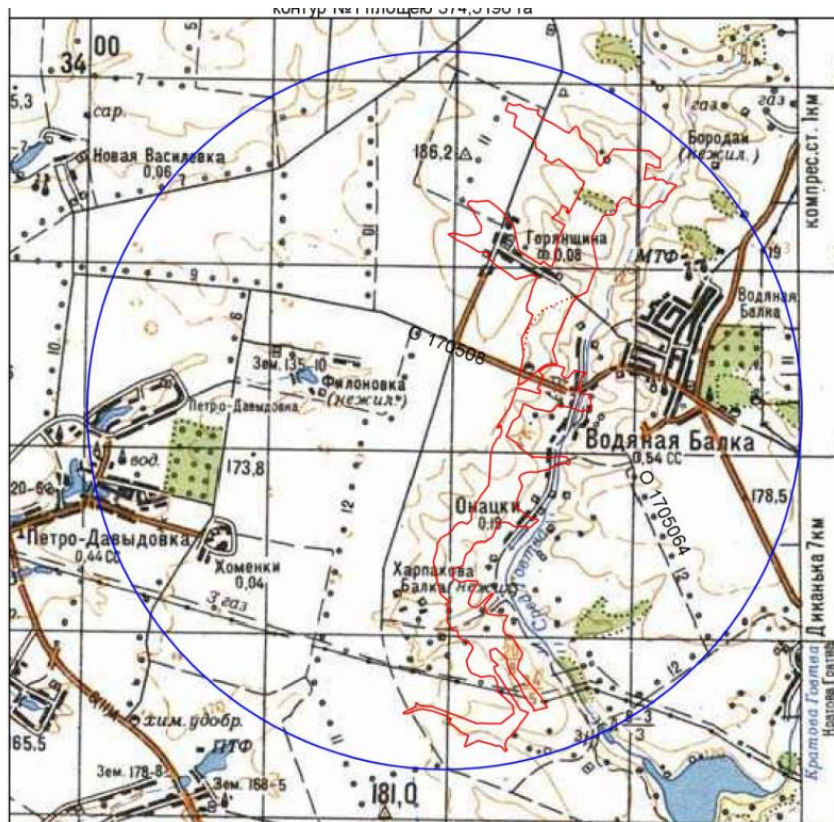

Рис. 5.1. Картохема території №1 по контуру

Флористичне ядро степових ценозів формують типові ксерофітні

та мезоксерофтні води лучно-степового різнотрав'я: *Medicago romanica* Prod., *Vicia villosa* Roth та *V. cracca* L., *Securigera varia* (L.) Lassen, *Lathyrus tuberosus* L., *Melilotus officinalis* (L.) Pall., *Ranunculus illyricus* L., *Salvia nemorosa* L., *S. nutans* L. та *S. pratensis* L., *Thymus marschallianus* Willd., *Nonea pulla* (L.) DC., *Verbascum phoeniceum* L., *Falcaria vulgaris* Bernh., *Plantago lanceolata* L., *Plantago media* L., *Silene chlorantha* (Willd.) Ehrh., *Eryngium planum* L., *Knautia arvensis* (L.) Coult., *Filipendula vulgaris* Moench, *Origanum vulgare* L., *Polygala vulgaris* L. та *Polygala podolica* DC., *Odontites vulgaris* Moench, *Jurinea arachnoidea* Bunge, *Scabiosa ochroleuca* L., *Allium waldsteinii* G. Donf., *Steris viscaria* (L.) Rafn., *Silene nutans* L., *Anthyllis macrocephala* Wender, *Euphorbia stepposa* Zoz., *Tragopogon major* Jacq., *Convolvulus arvensis* L., *Potentilla impolita* Wahlenb.

**Рис. 5.2. *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.
і ландшафти території №1**

Із різнотрав'я утворюють угруповання *Trifolium alpestre* L., *T. montanum* L. та *T. pratense* L., *Fragaria viridis* Duch, *Hypericum perforatum* L. та ін.

На степових схилах є місцезнаходження *Stipa capillata* L. (49.915544, 34.474220) – виду-степанта, включеного до Червоної книги України.

У пониззі балки в угрупованнях домінують *Alopecurus pratensis* L.) та *A. aequalis* Sobol., *Poa angustifolia* L., *Bromopsis inermis* (Leyss.) Holub) з помітною участю *Rumex acetosa* L. та *Equisetum arvense* L..

Тваринне населення місцевості є типовим для балкових систем. Із птахів на території об'єкта зустрічаються *Coturnix coturnix* (Linnaeus, 1758), *Melanocorypha calandra* (Linnaeus, 1766), із регіонально рідкісних видів, які охороняються на території Полтавської області – *Crex crex* (Linnaeus, 1758) (до того ж, включений до Європейського Червоного списку) та *Perdix perdix* (Linnaeus, 1758).

Із плазунів рідкісними є *Vipera ursinii renardi* Christoph, 1861, а звичайними видами є *Lacerta agilis* L..

Із ссавців зустрічаються у балці *Vulpes vulpes* L., *Lepus europaeus* Pall.), *Talpa europaea* L., *Spalax microphthalmus* Guldenstaedt, *Capreolus capreolus* L., та інші види.

Виявлено колоніальне поселення *Marmota bobak* (Muller, 1776).

Орнітофауна включає види лучно-степового та синантропного фауністичних комплексів.

Рзноманітною є ентомофауна балки, який потребує подальшого вивчення. Під час дослідження встановлено наявність основного фауністичного ядра рідкісних видів.

У пониззі цієї ділянки здійснено опис флористичних комплексів у районі Троянівського водосховища (верхів'я).

На знижених ділянках заплав поширені трав'яні болота, утворюючи подекуди суцільні смуги на торфово-глеєвих та мулистих ґрунтах.

Фітоценози прибережно-водної рослинності поширення набули по береговій лінії Троянівського водосховища, де вони розміщуються

смугами різної ширини. Широколистянорогозові угруповання (*Typha latifolia* L. мають дво-, триярусну будову з проєктивним покриттям 50-95% де участь домінанта коливається в межах 25-50%; співдомінує *Carex acuta* L.

Основне флористичне ядро прибережно-водних фітоценозів утворюють: *Carex pseudocyperus* L., *Cirsium palustre* (L.) Scop., *Bidens tripartita* L., *Alisma plantago-aquatica* L., *Mentha aquatica* L., *Lycopus europaeum* L., *Myosotis palustris* L., *Stachys palustris* L., *Eleocharis palustris* (L.) Roem. et Schult., *Solanum dulcamara* L., *Calystegia sepium* L. Вище у рельєфі види: *Potentilla anserina* L., *Lytrum salicaria* L., *Equisetum arvense* L.

На знижених елементах рельєфу формуються заболочені луки із *Carex acutiformis* Ehrh., *C. elata* All., *C. vulpina* L., *C. nigra* (L.) Reichard. У таких ценозах типовими є *Solanum dulcamara* L., *Calystegia sepium* (L.) R.Br., *Angelica sylvestris* L.

Найбільша площа на заплаві зайнята справжніми та заболоченими луками з ознаками галофітизації. Характерними є ценози *Festuca regaliana* Pavl.) з участю типових гігрофільних галофітних видів: *Carex distans* L., *Juncus gerardii* Loisel., *Taraxacum bessarabicum* (Hornem.) Hand.-Mazz., *Triglochin maritimum* L., *Althaea officinalis* L. та ін.

Перелік рідкісних видів біорізноманіття (рослин і тварин) окремо надаємо для балки та біля Троянівського водосховища.

Європейський Червоний список [6]: *Crex crex* (Linnaeus, 1758), *Spalax microphthalmus* Guldenstaedt.

МСОП (IUCN) [7]: *Vipera ursinii renardi* Christoph, 1861), *Crex crex* (Linnaeus, 1758), *Lepus europaeus* Pall., *Capreolus capreolus*, *Coturnix coturnix* (Linnaeus, 1758), *Spalax microphthalmus* Guldenstaedt, *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758).

Бернська Конвенція [8]: *Alauda arvensis* Linnaeus, 1758, *Lepus europaeus* Pall., *Capreolus capreolus* L., *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758),

Saxicola rubetra (Linnaeus, 1758), *Saxicola torquata* (Linnaeus, 1766),
Lacerta agilis L.

EU RED LIST 2015 [9]: *Alauda arvensis* (Linnaeus, 1758), *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758), *Saxicola torquata* (Linnaeus, 1766).

Червона книга України [10-11]: *Marmota bobak* (Muller, 1776), *Stipa capillata* L., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.

Регіонально рідкісні види на території Полтавської області [12-14]:
Muscari neglectum Guss. ex Ten., *Hyacinthella leucophaea* (K.Koch.) Schur,
Perdix perdix (Linnaeus, 1758), *Clematis intergrifolia* L., *Iris pumila* L.,
Spalax microphthalmus Guldenstaedt.

Раритетна компонента флори і фауни біля Троянівського водосховища

Європейський Червоний список [6]: *Emys orbicularis* (L.).

МСОП (IUCN) [7]: *Natrix tessellata* Laur., *Natrix natrix* L., *Vipera berus* L., *Gallinula chloropus* (Linnaeus, 1758), *Cygnus olor* (Gmelin, 1789), *Fulica atra* (Linnaeus, 1758), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804), *Emys orbicularis* L.

Бернська Конвенція [8]: *Natrix tessellata* Laur., *Gallinula chloropus* (Linnaeus, 1758), *Fulica atra* (Linnaeus, 1758), *Cygnus olor* (Gmelin, 1789), *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804), *Milvus migrans* (Boddaert, 1783), *Egretta alba* (Linnaeus, 1758), *Emys orbicularis* L.

Боннська Конвенція [18]: *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804), *Milvus migrans* (Boddaert, 1783).

АЕВА (Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів) [19]: *Cygnus olor* (Gmelin, 1789), *Fulica atra* Linnaeus, 1758.

CITES [20]: *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758), *Milvus migrans* (Boddaert, 1783).

CMS (Конвенція про збереження мігруючих видів) [21]: *Cygnus olor* (Gmelin, 1789), *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758), *Milvus migrans* (Boddaert, 1783).

Червона книга України [10-11]: *Milvus migrans* (Boddaert, 1783).

Регіонально рідкісні види на території Полтавської області [12-14]: *Natrix tessellata* Laur., *Vipera berus* L., *Cygnus olor* (Gmelin, 1789), *Egretta alba* (Linnaeus, 1758).

5.1.2. Територія №2. Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Пустовітка»

Територію ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Пустовітка» площею 6,0 га пропонуємо приєднати до РЛП «Диканський».

Урочище Балка Пустовітка є балковою системою зі степовим біорізноманіттям та угрупованнями північного лучного степу – місцезнаходження созофітів із регіональним созологічним статусом (*Anemone sylvestris* L., *Clematis integrifolia* L., *Hyacinthella leucophaea* (K.Koch.) Schur та національним (занесені до Червоної книги України (*Stipa capillata* L., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.), *Adonis vernalis* L.

Горби зайняті лучно-степовою рослинністю, у складі якої домінуючими є угруповання *Poa angustifolia* L., *Salvia pratensis* L., а на їх верхівках формуються ценози *Stipa capillata* L. – виду, включеного до Червоної книги України, а угруповання – до Зеленої книги України.

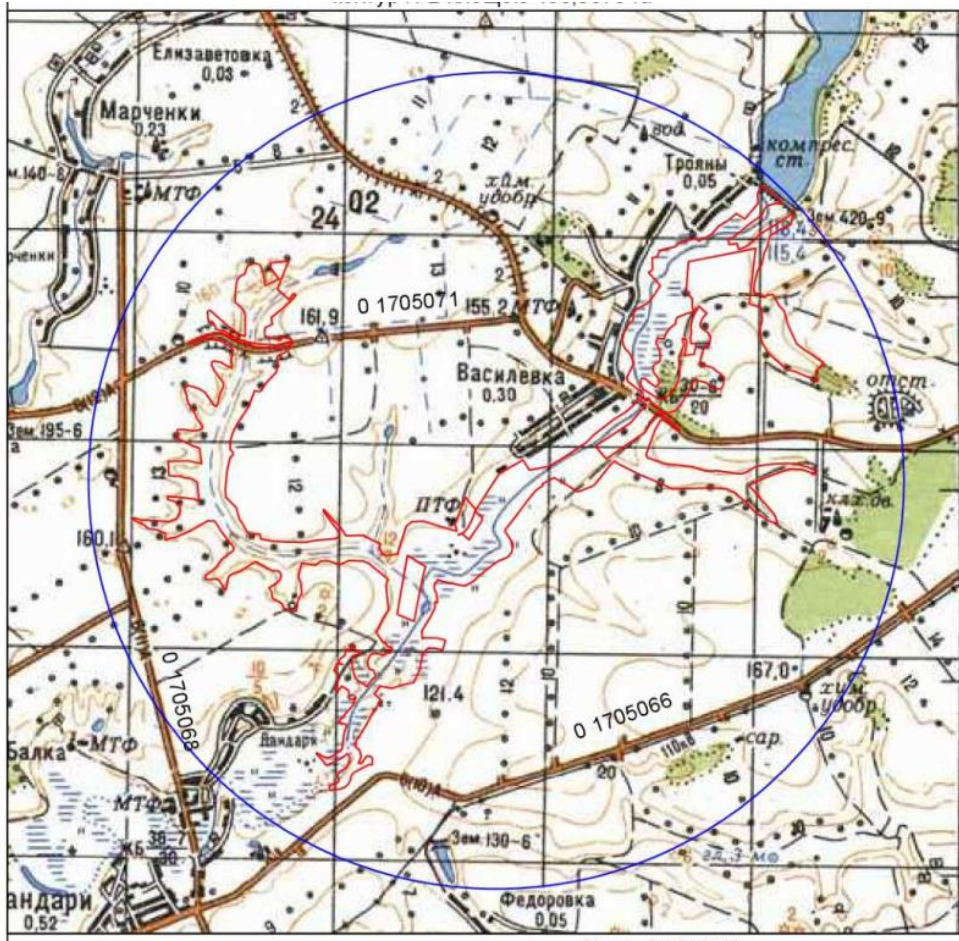

Рис. 5.3. Місцерозташування території №2 за контуром

На схилах південно-східної експозиції (ухил 20-25°) у складі угруповань фіксуються типові представники лучно-степової флори є: злаки – *Poa angustifolia* L., *Festuca valesiaca* Gaudin, *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Trisetum sibiricum* Rupr., *Hierochloë odorata* (L.) P. Beauv. та різнотрав'я: *Carex praecox* Schreb., *Salvia nemorosa* L., *S. nutans* L. та *S. verticillata* L., *Filipendula vulgaris* Moench, *Euphorbia stepposa* Zoz., *Veronica praecox* All. та *V. austriaca* L., *Trifolium montanum* L. та *T. alpestre* L., *Plantago stepposa* Kuprian., *Thymus marschallianus* Willd., *Plantago stepposa* Kuprian., *Stachys recta* L., *Silene chlorantha* (Willd.) Ehrh., *Fragaria viridis* Duch., *Ranunculus polyanthemus* L. та *R. illyricus* L., ін. В основі тальвегу балки (біля основи схилів) зростають *Polygala podolica* DC., *Serratula heterophylla* (L.) Desf., *Thalictrum minus* L., *Silene nutans* L. та ін.

Ця територія – одна з найцінніших ділянок зі степовою рослинністю та колоніальним поселенням *Marmota bobak* (Muller, 1776).

Представники тваринного світу типові для степових комплексів і подібні до території балкової системи долини річки Вільхова Говтва (територія №1).

Орнітофауна включає види лучно-степового та синантропного фауністичних комплексів.

Перелік основного раритетного ядра біорізноманіття:

Європейський Червоний список [6]: *Crex crex* (Linnaeus, 1758).

МСОП (IUCN) [7]: *Vipera ursinii renardi* Christoph, 1861, *Crex crex* (Linnaeus, 1758), *Lepus europaeus* Pall., *Capreolus capreolus* L., *Coturnix coturnix* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758).

Бернська Конвенція [8]: *Alauda arvensis* (Linnaeus, 1758), *Lepus europaeus* Pall., *Capreolus capreolus* L., *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758), *Saxicola torquata* (Linnaeus, 1766), *Lacerta agilis* L.

EU RED LIST 2015 [9]: *Alauda arvensis* (Linnaeus, 1758), *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758), *Saxicola torquata* (Linnaeus, 1766).

Червона книга України [10-11]: *Marmota bobak* (Muller, 1776), *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Stipa capillata* L., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams.

Регіонально рідкісні види на території Полтавської області [12-14]: *Anemone sylvestris* L., *Hyacinthella leucophaea* (K.Koch.) Schur, *Adonis vernalis* L., *Campanula persicifolia* L., *Perdix perdix* (Linnaeus, 1758), *Clematis intergrifolia* L., *Muscari neglectum* Guss. ex Ten.

Рис. 5.5. Імаго *Polygonia c-album* (Linnaeus, 1758)

Рис. 5.6. *Stipa pulcherrima* К. Koch. – рідкісний степовий доміант у регіоні

Наявні еродовані ділянки із окремими фрагментами угруповань *Carex ligerica* J.Gay і піщані біотопи, де формуються угруповання псамофітного степу. Такі ділянки зайняті ксерофітними угрупованнями

із проєктивним покриттям до 25%. Основне флористичне ядро утворюють *Helichysum arenarium* (L.) Moench), *Sedum acre* L., *Plantago lanceolata* L., *Gypsophila paniculata* L., *Pilosella officinarum* F.Schult. et Sch. Bip.), ін.

По тальвегу балки поширені фрагментарно угруповання зі значною участю таких видів: *Agrimonia eupatoria* L., *Trifolium alpestre* L., *Trifolium montanum* L. та *Trifolium pratense* L., *Ranunculus illyricus* L., *Fragaria viridis* Duch., *Silene nutans* L., *Betonica officinalis* L. та ін.

Тваринне населення цієї території є типовим для степових комплексів і подібне до території балкової системи долини річки Вільхова Говтва (територія №1) та балки «Пустовітка» (територія №2).

Орнітофауна включає види лучно-степового та синантропного фауністичних комплексів.

Перелік основного раритетного ядра біорізноманіття:

Європейський Червоний список [6]: *Crex crex* (Linnaeus, 1758).

МСОП (IUCN) [7]: *Vipera ursinii renardi* Christoph, 1861, *Crex crex* (Linnaeus, 1758), *Lepus europaeus* Pall., *Capreolus capreolus* L., *Coturnix coturnix* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758).

Бернська Конвенція [8]: *Alauda arvensis* Linnaeus, 1758, *Lepus europaeus* Pall., *Capreolus capreolus* L., *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758), *Saxicola torquata* (Linnaeus, 1766), *Lacerta agilis* L.

EU RED LIST 2015 [9]: *Alauda arvensis* Linnaeus, 1758), *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758), *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758), *Saxicola torquata* (Linnaeus, 1766).

Червона книга України [10]: *Adonis vernalis* L., *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Crocus reticulatus* Steven ex Adam., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill., *Stipa capillata* L., *S. pulcherrima* K. Koch.

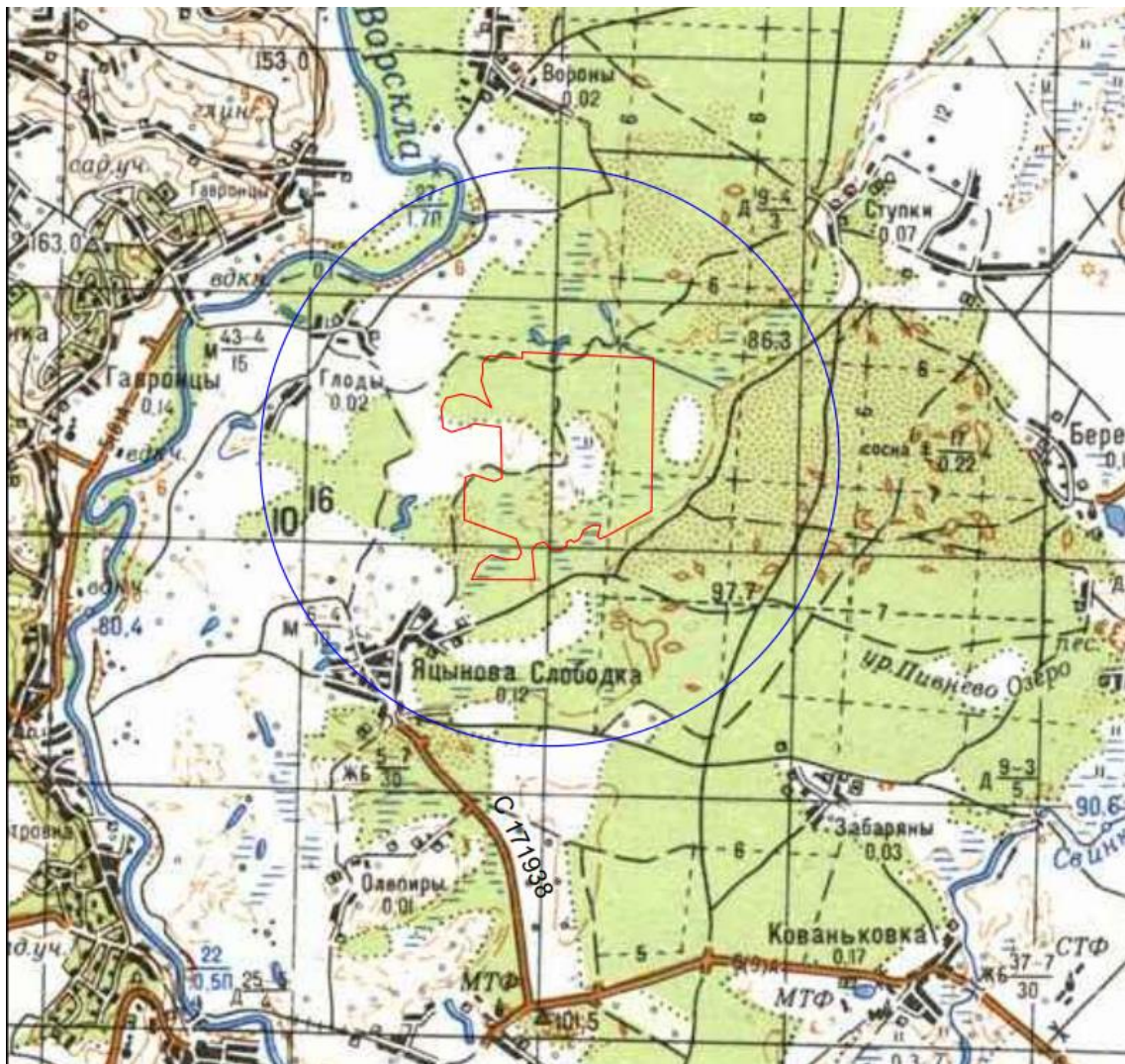
Регіонально рідкісні види на території Полтавської області [12-14]: *Anemone sylvestris* L., *Campanula persicifolia* L., *Clematis intergrifolia* L.,

Muscari neglectum Guss. ex Ten., *Hyacinthella leucophaea* (K.Koch.) Schur, *Primula veris* L., *Iris pumila* L.

5.1.4. Територія №4. Руднянське лісництво

У ході проведених досліджень нами обстежено землі лісогосподарського призначення Руднянського лісництва філії «Полтавське лісове господарство» ДП «Ліси України» (кв. 45-47, кв. 55-57). Досліджувана територія розташована на заплаві річки Ворскла належить до адміністративних меж Новоселівської сільської ради Полтавського району.

Досліджена територія в геоботанічному відношенні репрезентує дубові та вільхові заболочені ліси, а також чисельні озера (стариці) та ізольовані острівні території. Це заліснена та своєрідна частина заплави, яка відіграє велику гідрологічну, екологічну та наукову роль. Характерною особливістю рослинного покриву для вільшняків є мозаїчність, їх поверхня складається з пристовбурних підвищень та обводнених і заболочених знижень.

Рис. 5.7. Місцезрештування території №4 за контуром

Відповідно до матеріалів базового лісовпорядкування Руднянського лісництва (м. Харків, 2018 рік), зазначена територія характеризується таксаційними показниками, які наведені у табл.5.1.

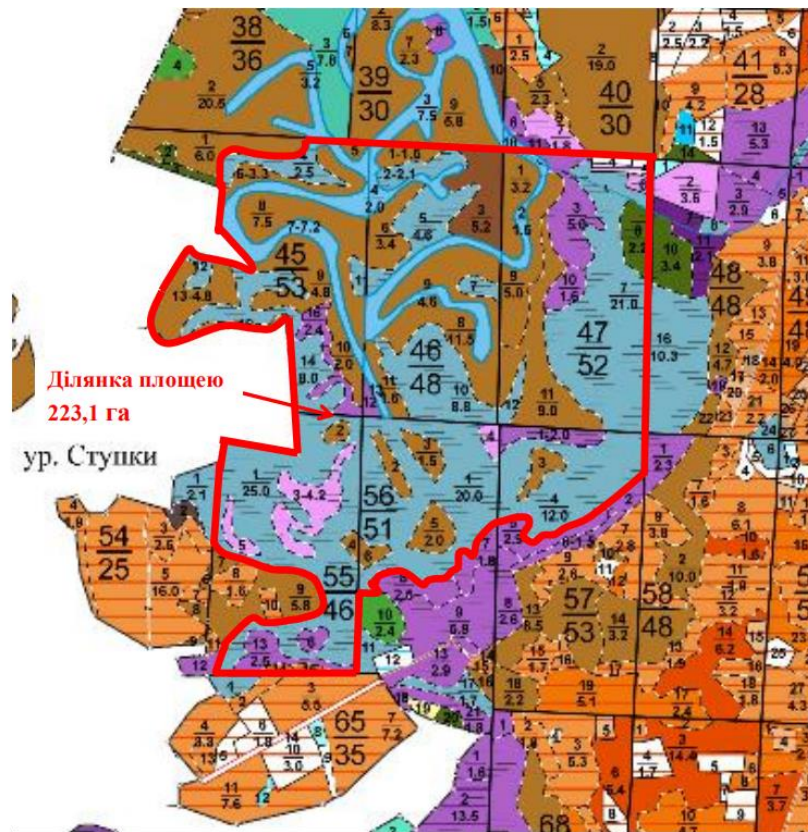

Рис. 5.8. Матеріали базового лісовпорядкування Руднянського лісництва в районі розташування території №4

Таблиця 5.1

Таксаційні показники пропонувані для заповідання ділянок у Руднянському лісництві

Квартал	Виділ	Площа, га	Категорія угідь	Склад насадження	вік	Загальний запас деревостанів на виділі, кбм	Примітка
I	2	3	4	5	6	7	8
45	4	2,5	болото			0	
45	5	0,4	насадження	9ДЗ1ЛПД+БРС	92	110	ОЗЛД
45	6	3,3	насадження	9ДЗ1БРС+ЛПД	102	990	ОЗЛД, поселення бобрів
45	7	7,2	стариця			0	
45	8	7,5	насадження	8ДЗ1ЛПД1ЯЗ+ВЛЧ+БРС	107	2700	ОЗЛД
45	9	4,8	насадження	8ДЗ1ЛПД1КЛГ+БРС	92	1440	ОЗЛД
45	10	2,0	насадження	4ДЗЗЯЗ3КЛГ	80	600	ОЗЛД
45	11	0,6	болото				поселення бобрів
45	12	0,8	болото				
45	13	4,8	насадження	8ДЗ1ЛПД1ОС+БРС	107	1490	ОЗЛД
45	14	8,0	болото				
45	15	0,9	насадження	8ДЗ1ЛПД1БРС	92	230	ОЗЛД
45	16	2,4	насадження	6ВЛЧ4ВЛЧ	35	360	ОЗЛД
45	17	0,2	кв. просіка				
46	1	1,5	насадження	8ДЗ1БРС1ВЛЧ+ЛПД	92	360	ОЗЛД
46	2	2,1	болото				
46	3	5,2	насадження	6ДЗ2ЛПД1КЛГ1БРС+ОС	112	1560	ОЗЛД

46	4	2,0	стариця				поселення бобрів
46	5	4,6	болото				
46	6	3,4	насадження	8ДЗ1ЛПД1КЛГ+ЯЗ+БРС	107	990	ОЗЛД
46	7	0,9	болото				
46	8	11,5	насадження	7ДЗ1ЛПД1КЛГ1ЯЗ	92	2650	ОЗЛД
46	9	4,6	стариця				
46	10	8,8	болото				
46	11	1,6	насадження	6ДЗ2КЛГ2ЛПД	70	380	ОЗЛД
46	12	0,6	насадження	10ВЛЧ	40	110	ОЗЛД
46	13	0,6	стариця				
46	14	0,6	кв. просіка				
47	1	3,2	насадження	4ДЗ3ЯЗ2ОС1ВЛЧ	78	1090	ОЗЛД
47	2	1,5	стариця				
47	3	5,0	насадження	10ВЛЧ	45	500	ОЗЛД
47	4	0,4	лісо-культури	10СЗ	3		ОЗЛД
47	5	0,9	Лісо-культури	10ВЛЧ	3		ОЗЛД
47	6	0,5	насадження	10ВЛЧ	3		ОЗЛД
47	7	21,0	болото				
47	8	2,2	Лісо-культури	10ВРБ	55	350	ОЗЛД
47	9	5,0	насадження	6ДЗ2ЯЗ1ВЛЧ1ЛПД+БРС+КЛГ	98	1500	ОЗЛД
47	10	1,6	насадження	10ВЛЧ	45	260	ОЗЛД
47	11	9,0	насадження	6ДЗ2ВЛЧ1ЛПД1БРС+ОС	90	2430	ОЗЛД
47	12	1,0	болото				
47	13	0,1	річка				
47	14	0,6	кв. просіка				
55	1	25,0	болото				поселення бобрів
55	2	0,6	насадження	10ДЗ+ОС+ВЛЧ	87	150	ОЗЛД
55	3	4,2	насадження	9Влч(20)1Влч(70)	20	290	ОЗЛД
55	4	0,4	насадження	10ДЗ+КЛГ+БРС	92	100	ОЗЛД
55	5	0,9	насадження	10ВЛЧ	20	70	ОЗЛД
55	6	0,8	насадження	6Влч(25)4Влч(55)	25	100	
55	13	2,5	насадження	5 4ВЛЧ(50)+ВРБ 6ВЛЧ(25)	25	250	
55	14	0,4	лісо-культури	10СЗ	50	110	
55	15	0,5	лісо-культури	10СЗ	73	190	
55	16	0,3	кв. просіка				
56	1	20,0	болото				поселення бобрів
56	2	1,2	насадження	9ДЗ1ВЛЧ+ОС+ЛПД	92	360	ОЗЛД
56	3	1,5	насадження	9ДЗ1ВЛЧ	92	450	ОЗЛД
56	4	0,8	насадження	9ВЛЧ1БРС	20	60	ОЗЛД
56	5	2,0	насадження	10ДЗ+КЛГ+ВЛЧ+ЯЗ	92	600	ОЗЛД
56	6	0,7	насадження	10ДЗ+КЛГ+БРС+ВЛЧ	92	180	ОЗЛД
56	23	0,3	кв. просіка				
57	1	2,0	Лісо-культури	10ВЛЧ	50	360	ОЗЛД
57	3	1,4	насадження	10ДЗ+ВЛЧ	87	390	ОЗЛД
57	4	12,0	болото				
57	20	0,2	кв. просіка				
Разом		223,1				23760,0	

Такі біотопи є оселищами ряду рідкісних для Полтавщини бореальних видів, таких як *Cicuta virosa* L., *Thelypteris palustris* Schott, а

також типових гідрофітів: *Carex acutiformis* L., *C. elongata* L. та ін.

Наявні обводнені ділянки, де відмічено фрагменти угруповань зі списку Зеленої книги України, а саме *Nupharea luteae*, які не створюють суцільного покриття, а представлені фрагментарно в складі водної рослинності.

Острівні ділянки – це не значно підвищені у рельєфі території, що характеризуються наявністю лучних ценозів.

Значна частина угруповань *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. мають пристовбурні підвищення, де в травостої місцями значна участь *Thelypteris palustris* Schott.

Рис. 5.9. Рослинний покрив вільхових лісів і боліт території №4

Alnus glutinosa (L.) Gaertn. знаходиться досить часто в пригніченому стані із-за надмірного постійного зволоження.

Також є поодинокі дерева *Salix alba* L. та *Populus nigra* L. На деяких ділянках зустрічаються заплавні вологі ліси галерейного типу – вербняки та осокірники. У їх травостої участь суто лісових видів незначна, домінують типові види заплавних лісів – *Rubus caesius* L.,

Aristolochia clematitis L., *Urtica galeopsifolia* Wiesrb. ex Opiz., *Galium rivale* L., *Cannabinum eupatorium* L.

На заболочених післяолісових луках (краях ценозів вільшняка) виявлені місцезнахоження *Orchis palustris* Jacq. – виду зі списків Червоної книги України, лучно-болотний созофіт із родини Зозулинцевих (Orchidaceae).

Вологолісові фтоценози – вербняки (*Salix alba* L.), осокірники (*Populus nigra* L.), білотополівники (*Populus alba* L.), осичники (*Populus tremule* L), вільшняка (*Alnus glutinosa* (L.) Gaerth.) – формуються в умовах щорічного затоплення на різні терміни під час весняних повеней і формуються під впливом геологічної роботи річки, внаслідок різних руслових та алювіальних процесів. Саме цим обумовлена значна типологічна різноманітність і специфічність як лісорослинних умов, так і лісових угруповань. Такі ліси є екологічно значущими як місця оселення та годівлі різних видів тварин, цінними оселищами і середовищами існування, що важливо для розмноження й міграцій тварин екологічними коридорами.

Покриття травостою таких біотопів становить 25-50%. Основне флористичне ядро представлене такими видами: *Galium aparine* Mill., *Lamium purpureum* L., *Humulus lupulus* L., *Impatiens parviflora* DC., *Urtica dioica* L., *Chelidonium majus* L., *Rumex confertus* Willd., *Eupatorium cannabinum* L., на підвищеннях – *Polygonatum multiflorum* (L.) All., *Galeopsis ladanum* L., спорадично зустрічаються й папороті – *Athyrium filix-femina* (L.) Roth і *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott. Наявні ділянки вологозаплавних лісів із заболоченими важкодоступними ділянками, де зростають *Salix cinerea* L., *Carex acuta* L., *Rumex hydrolapathum* Huds., *Symphytum officinale* L., *Bidens frondosa* L., *Iris pseudacorus* L., ін.

Видове різноманіття птахів репрезентує водний, прибережно-водний та синантропний фауністичні комплекси.

Ділянка, яка досліджувалася належить до Ворсклянського

екокоридору регіональної екомережі Полтавщини.

Дана земельна ділянка входить до Смарагдової мережі UA0000311 Vorskla river valley.

Перелік основного раритетного ядра біорізноманіття:

Європейський Червоний список [6]: *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Emys orbicularis* L.

МСОП (IUCN) [7]: *Castor fiber* (Linnaeus, 1758), *Natrix tessellata* (Laur.), *Natrix natrix* L., *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Vipera berus* L., *Dendrocopos major* (Linnaeus, 1758), *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758), *Gallinula chloropus* (Linnaeus, 1758), *Fulica atra* (Linnaeus, 1758), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804), *Emys orbicularis* L..

Бернська Конвенція [8]: *Castor fiber* (Linnaeus, 1758), *Natrix tessellata* Laur., *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Dendrocopos major* (Linnaeus, 1758), *Gallinula chloropus* (Linnaeus, 1758), *Fulica atra* (Linnaeus, 1758), *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804), *Egretta alba* (Linnaeus, 1758), *Emys orbicularis* L.

Боннська Конвенція [18]: *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804).

АЕВА (Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів) [19]: *Fulica atra* (Linnaeus, 1758).

CITES [20]: *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758).

CMS (Конвенція про збереження мігруючих видів) [21]: *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758).

Червона книга України [10-11]: *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758), *Orchis palustris* Jacq.

Регіонально рідкісні види на території Полтавської області [12-14]: *Castor fiber* (Linnaeus, 1758), *Natrix tessellata* Laur., *Vipera berus* L., *Egretta alba* (Linnaeus, 1758).

5.1.5. Територія №5. Диканське лісництво

Проведено обстеження земель лісогосподарського призначення Диканського лісництва (кв. 1-2). Територія розташована в долині річки Ворскла, на сході межує із територіями сіл Петрівка та Сем'янівка Полтавського району.

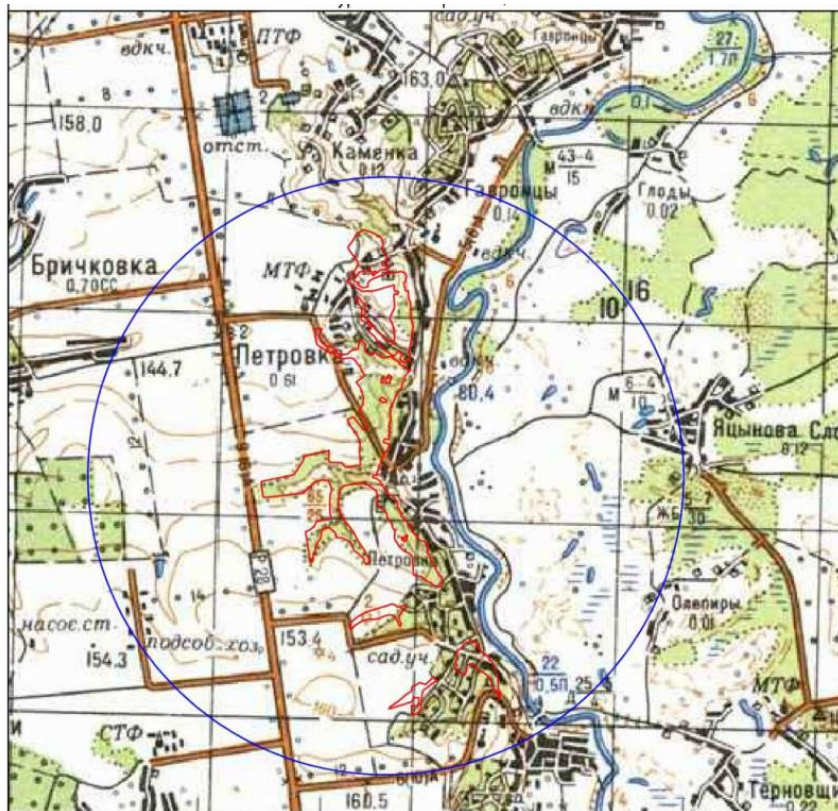

Рис. 5.10. Місцерозташування території №5 за контуром

На території Диканської ТГ поширення набули й ліси природного та штучного походження. Фітоценози природних широколистяних лісів мають здебільшого триярусну будову. Звичайно деревостан таких лісів формують *Quercus robur* L. із *Tilia cordata* Mill., *Fraxinus excelsior* L., *Acer platanoides* L. та *A. campestre* L., *Pyrus comunis* L. У підліску таких лісів – дібров – зустрічаються *Euonymus europaeus* L., *Corylus avellana* L., *Crataegus curvicaepala* L., *Rubus caesius* L., *Swida sanguinea* (L.) Opiz, місцями багато *Sambucus nigra* L.

Їх травостій дещо збіднений із проєктивним покриттям 45-50%

домінують *Stellaria holostea* L. або *Aegopodium podagraria* L. (на вологіших ділянках). Зазвичай співдомінують *Poa angustifolia* L. та *Elytrigia repens* (L.) Nevski,

На деяких ділянках у лісовому масиві території досліджень зустрічаються робінієві насадження (із *Robinia pseudoacacia* L.).

На території №5 виявлені ділянки, де ухил схилів сягає до 45°, проєктивне покриття травостою складає 10-25%, у деревно-чагарниковому ярусі домінують *Acer platanoides* L. та *Robinia pseudoacacia* L. із діаметрами стовбурів 12-26 см, *Acer negundo* L. із діаметрами стовбурів до 30 см, *Acer tataricum* L. із діаметрами стовбурів 4-20 см, Наявні фрагменти насаджень із участю *Juglans regia* L. Також виявлені монодомінантні угруповання *Robinia pseudoacacia* L., де дерева мають стовбури з діаметрами в межах 2-30 см. Ці насадження молоді й мають поростеве походження.

Наявні ділянки дібров татарськокленових (із *Acer tataricum* L.) із багаточисельним, різновіковий підростом, які створюють важкопрохідні чагарники.

На схилах із ухилом до 30° переважають *Ulmus laevis* Pall. із діаметром стовбурів до 50 см, *Fraxinus excelsior* L., *Sambucus nigra* L., *Prunus spinosa* L., Травостій із проєктивним покриттям 50-75%. У флористичному ядрі переважають *Elytrigia repens* (L.) Nevski та *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub. Зустрічаються також такі види: *Dactylis glomerata* L., *Stellaria graminea* L., *Aristolochia clematitis* L., *Lamium purpureum* L., *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm., *Leonurus cardiaca* L., *Arctium lappa* L. та ін.

Відповідно до матеріалів базового лісовпорядкування Диканського лісництва (м. Харків, 2018 рік), зазначена територія характеризується таксаційними показниками, які наведені у табл.5.2.

Таблиця 5.2

**Таксаційні показники проєктованих ділянок кварталів 1-2
Диканського лісництва**

Квартал	Виділ	Площа, га	Категорія угідь	Склад насадження	вік	Загальний запас деревостані на виділі, м³
1	2	3	4	5	6	7
1	1	15,0	лісокультури	7Дз1Яз1Лпд1Ос+Гшз+Клг	50	130
1	2	6,9	лісокультури	4Акб2Дз1Яз1Гшз1Тч+лпд+Скр+Клг	45	80
1	3	4,1	лісокультури	8Дз2Язл+Клг	51	170
1	4	1,7	крутий схил 30 ⁰			
1	5	2,4	лісокультури	4Дз4Лпд1Яз1Акб+Язл	45	150
1	6	5,3	лісокультури	4Дз4Яз1Лпд1Акб+Клг+Гшз+Язл	51	230
1	7	5,1	лісокультури	5Дз4Акб1Яз	51	90
1	8	1,0	яр			
1	9	5,1	лісокультури	5Дз5Яз+Клг+Лпд+Гшз	46	200
1	10	1,0	біополяна			
1	11	8,9	лісокультури	5Дз3Акб2Яз+Клг+Лпд	51	250
1	12	4,1	галявина			
1	13	10,2	лісокультури	5Дз3Акб2Яз+Клг	52	180
1	15	5,4	лісокультури	4Дз5Акб1Яз+Клг+Язд+Тч+Врб	52	180
1	16	0,7	біополяна			
1	17	5,0	лісокультури	9Акб1Дз+Язл+Клг	50	130
1	18	0,5	біополяна			
1	19	10,8	лісокультури	10Акб+Кля+Брс+Яз	52	150
1	20	1,1	лісокультури	10Кля+Акб+Язл	52	90
1	21	0,8	лісокультури	7Дз3Лпд	53	330
1	22	5,6	лісові культури	9Акб1Кля+Ос+Дз	52	160
1	23	0,8	лісокультури	10Акб+Дз+Гшз	53	170
1	24	1,2	лісокультури	7Дз3Лпд+Акб	53	300
1	25	7,1	лісокультури	10Акб+Дз+Тб+Клг	45	210
1	26	1,7	насадження	5Акб3Врб1Тб1Кля+Ос	48	260
1	27	3,1	лісокультури	5Врб3Акб2Тб+Ос	45	220
1	28	0,6	лісокультури	7Акб3Клг+Кля+Брс	45	200
1	29	0,4	лісокультури	7Дз3Клг2Лпд1Тб+Акб	53	360
1	30	1,4	лісокультури	3Дз3Тб2Клг2Лпд	53	260
1	31	1,0	лісокультури	3Дз3Тб2Клг2Лпд	53	250
1	32	1,3	крутий схил 40 ⁰			
1	33	1,8	насадження	10Акб+Кля	50	210
1	34	1,2	крутий схил 45 ⁰			
1	35	0,6	лісокультури	7Дз2Яз1Ос+Акб+Брс+Гшз	52	220
1	36	2,2	лісокультури	10Акб+Яз+Дз	52	170
1	37	1,7	лісокультури	7Акб2Кля1Дз+Брс+Клг	52	140
1	38	6,5	насадження	8Акб1Дз1Клг+Ос+Кля+Гшз+Брс	63	240
1	39	1,4	лісокультури	9Акб1Дз+Брс	52	210
1	40	1,0	біополяна			
1	41	1,1	лісокультури	10Акб+Яз+Брс	52	220
1	42	0,9	насадження	7Кля3Брс+Врб	20	60
1	44	0,4	лінія електромережі			
1	45	0,5	автомобільна дорога			
1	46	0,2	грунтова дорога			
2	1	1,1	лісокультури	4Дз4Яз1Клг1Лпд+Гшз	51	360

2	2	2,4	насадження	5Яз3Лпд1Дз1Клг	63	350
2	3	4,3	лісо культури	7Акб3Яз+Дз	44	190
2	4	5,3	лісокультури	4Яз5Акб1Дз	51	210
2	5	0,9	біополяна			
2	6	1,5	біополяна			
2	7	1,5	лісокультури	6Акб2Дз1Клг1Язл+Гшз	51	150
2	8	6,5	лісокультури	7Дз2Клг1Гшз+Акб+Сз+Клп	45	190
2	9	0,6	біополяна			
2	13	5,1	насадження	4Яз2Влч1Клг1Дз1Лпд1Ос+Тб+Акб	70	360
2	16	2,3	лісокультури	8Акб2Дз+Яз+Лпд+Ос	47	180
2	17	1,3	насадження	8Тб2Ос+Брб+Акб	63	470
2	18	0,9	лісокультури	9Акб1Дз	47	180
2	19	0,4	біополяна			
2	20	1,1	яр			
2	24	8,2	лісокультури	7Акб3Дз+Клг+Гшз	50	140
2	25	2,6	крутий схил 45°			
2	26	0,1	грунтова дорога			
Разом		183,98				

Орнітофауна включає види лісового, лучного та синантропного фауністичних комплексів.

Рис. 5.11. Жук-олень – вид, включений до Червоної книги України, має масове поширення в біотопах диканських широколистянолісових масивів

Перелік основного раритетного ядра біорізноманіття:

Європейський Червоний список [6]: *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758).

МСОП (IUCN) [7]: *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Vipera berus* L., *Dendrocopos major* (Linnaeus, 1758), *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758).

Бернська Конвенція [8]: *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Dendrocopos major* (Linnaeus, 1758).

Червона книга України [10-11]: *Cerambyx cerdo cerdo* (Linnaeus, 1758), *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758).

Регіонально рідкісні види на території Полтавської області [12-14]: *Vipera berus* L.

Таким чином, на підставі аналізу видового (флористичного та фауністичного), ценотичного, біотопічного та екосистемного багатства досліджених територій, наявності видів, угруповань та біотопів, що потребують охорони, зроблено висновок, що окремі території, які є перспективними для заповідання і включення до меж РЛП «Диканський», мають значну природоохоронну цінність і за основними науковими показниками біорізноманіття відповідають вимогам, що висувуються до природних ділянок із особливим природоохоронним режимом охорони і користування.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами проведених досліджень нами сформульовано такі висновки:

1. Найбільш дієвим механізмом збереження біорізноманіття є природозаповідання, оскільки об'єкти ПЗФ є важливими біоцентрами збереження й відтворення біорізноманіття.
2. У ПЗФ Диканської ТГ представлено 7 об'єктів загальною площею 13233,1379 га. Диканська ТГ за показником заповідності (19,38%) займає 2-ге місце в Полтавському районі і одне з найвищих місць у рейтингу громад Полтавської області. Такий показник забезпечує РЛП «Диканський» на площі 12767,9135 га. Його частка в ПЗФ Диканської ТГ – 96,48%.
3. ПЗФ Диканської ТГ репрезентують: регіональний ландшафтний парк («Диканський» на площі 12767,9135 га), 2 ландшафтні заказники («Балка Гараганка» (96,2244 га) і «Нелюбівський» (138,0 га); три ботанічні пам'ятками природи («Лісосмуга О.О. Ізмаїльського» (5,0 га), «Пустовітка» (6,0 га) та «Урочище «Парасоцьке»(145,0 га); заповідне урочище («Яворівщина» (75,0 га). 6 із 7 об'єктів мають місцеве значення, й лише ботанічна пам'ятка природи «Урочище «Парасоцьке» – загальнодержавне. Усі об'єкти ПЗФ Диканської ТГ виконують важливі екологічні, природохоронні, рекреаційні, краєзнавчі та еколого-освітні функції, є центрами наукової, екскурсійної діяльності та екологічного повітництва, але, насамперед, це – осередки збереження природного біорізноманіття, типового для лівобережжя лісостепової зони України та раритетного.
4. ПЗФ Диканської ТГ за кількісними показниками є недостатнім (всього 7 об'єктів, більшість із яких є точковими), однак, за рахунок РЛП «Диканський» репрезентує один із найвищих на Полтавщині показник заповідності (19,38). Незважаючи на це, природно-заповідна мережа

Диканської ТГ потребує збільшення площі й оптимізації категоріальності для підвищення якісних характеристик і більшої охопленості охороною біорізноманіття, яке вціліло в умовах потужних антропогенних впливів.

5. У структурі ПЗФ Диканської ТГ РЛП «Диканський» є основним об'єктом і за всіма науковими показниками біорізноманіття відповідає статусу національного природного парку за умови збільшення його площі, відчуження не менше 10% земель у землекористувачів та землевласників, а також збільшення площі заповідної зони за рахунок перспективних для заповідання місцевостей Диканської ТГ (долини річки Говтва Вільхова вище і нижче Троянівського водосховища, Опішнянської лісової дачі, Дикансько-Ландарівської та Федорівської балок), а також вивлених, досліджених і пропонованих нами для заповідання п'яти територій із добре збереженим біорізноманіттям, зокрема й раритетним (ділянки заплави р. Говтва Вільхова; території незаповідної на даний час балки «Пустовітка»; територій Руднянського і Диканського лісництв). Ці заходи є важливою стратегічною ціллю Диканської ТГ у відношенні її сталого розвитку.

ПРОПОЗИЦІЇ

Потрібно в подальшому проводити дослідження та моніторинг екологічного стану об'єктів ПЗФ Диканської ТГ для недопущення його погіршення. Встановити інформаційно-охоронні знаки та інформаційні щити на межах усіх природохоронних територій. Забезпечити аудит об'єктів ПЗФ Диканської ТГ щодо дотримання вимог встановленого для них заповідного режиму. Продовжувати пошук і вивчення природних та малозмінених екосистем Диканської ТГ для надання їм природоохоронних статусів.

Передати матеріали досліджень до виконавчого комітету Диканської ТГ, адміністрації РЛП «Диканський» для врахування при забезпеченні розвитку заповідної справи на Диканщині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агроекологічний атлас Полтавщини. Серія «Екологічна бібліотека Полтавщини». Випуск 7. Полтава : Оріяна, 2009. 70 с.
2. Андрієнко Т.Л., Клестов М.Л., Прядко О.І. Мережа регіональних ландшафтних парків України: наукові та організаційні основи створення. Київ, 1996. 55 с.
3. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. Полтава : ІВА : «Астрея», 1996. 184 с.
4. Байрак О.М. Концепція регіональної екомережі // Соціально-економічний розвиток України на початку ХХІ ст. : М-ли VI Міжн. наук.-практ. конф. Полтава, 2006. С. 16–18.
5. Байрак О. М. Лишайники природно-заповідних територій Лівобережного Лісостепу України // Укр. ботан. журн. 1993. Т. 50, № 1. С. 167–170.
6. Байрак О. М. Роль існуючих та перспективних заповідних територій у формуванні екологічної мережі Полтавської області // Захист довкілля від антропогенного навантаження. 2002. Вип. 7 (9). Харків-Кременчук. С. 42–46.
7. Байрак О. М. Роль природних та регіональних ландшафтних парків як біоцентрів Ворсклянського екологічного коридору // Роль національних парків в навчально-виховній роботі : М-ли міжнарод. наук.-практ. семінару. Охтирка, 2002. С. 6–9.
8. Байрак О. М. Синтаксономія широколистяних лісів Лівобережного Придніпров'я // Укр. фітоцен. зб. Київ, 1996. Сер. А., вип. 2. С. 37–43.

9. Байрак О. М., Голік Ю. С. Регіональна екологічна мережа Полтавської області: ресурси, досвід, перспективи : Буклет. Полтава : Верстка, 2007. 12 с.
10. Байрак О. М., Проскурня М. І., Стецюк Н. О. та ін. ; [за ред. О.М. Байрак]. Еталони природи Полтавщини. Полтава : Верстка, 2003. 214 с.
11. Байрак О. М., Стецюк Н. О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. Полтава : Верстка, 2005. 248 с.
12. Байрак О. М., Стецюк Н. О., Коротченко І. А., Недоруб О. Ю. Етапи оптимізації природно-заповідної мережі Полтавщини // Треті Каришинські читання: Матеріали доповідей міжвузівської науково-практичної конференції з проблем природничих наук (екологічні аспекти). – Полтава, 1995. – С. 5-6.
13. Байрак О. М., Стецюк Н. О. Конспект флори Полтавщини. Вищі судинні рослини. Полтава : Верстка, 2008. 195 с.
14. Барановський В. А. Україна. Еколого-географічний атлас. Атлас : [Монографія]. К. : Варта, 2006. 220 с.
15. Беседина І.С. Агарикоїдні базидіоміцети Придніпровської низовини. Автореф. дис. .... канд. наук. Київ, 1993. 23 с.
16. Бондарчук В.Г. Геоморфологія України. К. : Вид-во АН УРСР, 1959.
17. Булава Л.М. Географія своєї області. Полтавщина: Додаток до географічного атласу «Моя мала Батьківщина»). Полтава : Оріяна, 2004. с.
18. Булава Л.М. Фізико-географічне районування: Карта // Полтавська область: Географічний атлас. К. : Мапа, 2004. С. 10.
19. Гапон С.В. Мохоподібні епіфітних обростань Парасоцького лісу // Укр. ботан. журн. 1989. Т. 46, № 5. С. 55–58.
20. Гапон С.В. Мохоподібні Лівобережного Лісостепу України. Автореф. дис... канд. біол. наук. Київ, 1993. 23 с.
21. Голік Ю. С., Смоляр Н. О., Чепурко Ю. В. Новий адміністративно-територіальний устрій Полтавської області та розподіл

територій і об'єктів природно-заповідного фонду // Екологія. Довкілля. Енергозбереження», присвяченої 203-річчю Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» : Зб. мат. II Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, НУПП, 2-3 грудня 2021 р. Полтава : Астрія 2021. С.112–115.

22. Грунти Полтавської області. Пояснювальна записка до карти ґрунтів масштабу 1: 200000 / Укладач О. М. Макаренко ; [за ред. А. І. Лисенка]. Харків : Прапор, 1969. 75 с.

23. Дудкін О. В., Єна А. В., Коржнев М. М., Крижанівський В. І., Лавров В. В., Мовчан Я. І., Соломеїна З. Г., Чумаченко С. М., Шевера М. В., Щербак В. І., Яковлев Є. О. Оцінка і напрямки зменшення загроз біорізноманіттю України. К. : Хімджест, 2003. 400 с.

24. Екологічний атлас Полтавщини ; [за ред. Ю. С. Голика, В. А. Барановського, О. Е. Ілляш]. Серія «Екологічна бібліотека Полтавщини». Полтава : Полтавський літератор, 2007. 128 с.

25. Європейський Червоний список тварин і рослин що заходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (European Red List of Globally Threatened Animals and Plants), 1991.

26. Загороднюк І. В. Земноводні та плазуни України під охороною Бернської конвенції. Київ, 1999. 108 с.

27. Загороднюк І. В., Ємельянов І. Г. Таксономія і номенклатура ссавців України. Вісник Національного науково-природничого музею, 2012, №10, 27 с.

28. Закалюжний В. М., Джурка Г. Ф. Полтавська область. Геолого-географічний нарис : Навчальний посібник. Полтава : ПДПУ, 2000. 130 с.

29. Закон України «Про екологічну мережу України» // Відомості ВРУ, 2004. №45. 502 с.

30. Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» // Відомості ВРУ, 2000. №47. 954–977.

31. Закон України про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Відомості Верховної Ради України. 2011. №26.
32. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» // Відомості ВРУ, 1992. №34. С. 1130–1167.
33. «Заповідна Диканщина»: екологічна стежка регіонального ландшафтного парку «Диканський» : Збірник методичних матеріалів та розробок ; за ред. Н. О. Смоляр. Полтава : ТОВ Житковська О.С., 2019.
34. Збереження біорізноманіття України (друга національна доповідь). К. : Хімджест, 2003. 110 с.
35. Зелена книга України / під заг. ред. Я. П. Дідуха. К. : Альтерпрес, 2009. 448 с.
36. Івашин Д. С. Ресурси лікарських рослин долини р. Ворскли // Укр. ботан. журн. Т. XVII, № 3. 1960. С. 60–71.
37. Івашин Д. С., Буйдін В. В., Орлова Л. Д. та ін. Поширення та східна межа ареалу *Carpinus betulus* L. у Лівобережному Лісостепу України // Укр. ботан. журн. 1988. Т. 45, № 2. С. 28–31.
38. Івашин Д. С., Ганжа Р. В., Стасілюнас О. А. та ін. Рідкісні рослини південно-східної частини Лівобережної Лісостепової України // Укр. ботан. журн. Т. 42, № 1. 1985. С. 71–75.
39. Івашин Д. С., Орлова Л. Д., Буйдін В. В. та ін. *Cerasus avium* (L.) Moench. на лівобережжі України // Укр. ботан. журн. 1989. 46, № 6. С. 39–41.
40. Іллічевський С. О. Флора околиць Полтави. З повним списком дикої рослинності // Записки Полтавського с-г політехнікуму. Полтава, 1927. Т. 1, № 2. С. 19–49.
41. Іллічевський С. О. Рослинність околиць м. Полтави // Записки Полтавського с-г політехнікуму. Полтава, 1928. Т. 2. С. 141–127.
42. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Вашингтон, 1973, Бонн, 1979.

43. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Берн, 1979. Київ : Вид-во Мінекобезпеки України, 1998. 76 с.
44. Концептуальні засади розвитку заповідної справи в Україні // Інформаційний бюлетень. 2004, 21 травня. К. : Київський еколого-культурний центр, 2004. С. 3–10.
45. Коротченко-Бабко І. А., Недоруб О. Ю. Степова рослинність Диканського регіонального ландшафтного парку // Укр. ботан. журн. 1998. Т. 55, № 5. С. 556–561.
46. Кудрицький А. В. Полтавщина: енциклопедичний словник. Довідкове видання. Київ : Українська енциклопедія, 1992. 1024 с.
47. Мащенко О. М. Класифікація вододільних ландшафтів Полтавщини // Актуальні проблеми методики викладання географії рідного краю : М-ли наук.-практ. конф. Полтава, 1995. С. 23–26.
48. Маринич О. М., Пархоменко Г. О., Петренко О. М., Тищенко П. Г. Удосконалена схема фізико-географічного районування України помірного кліматичного поясу // Укр. геогр. журн. 2003. №1. С. 16.
49. Методичні рекомендації щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Затв. Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 21 серпня 2018 року №306.
50. Мовчан Я. І. Екомережа України: обґрунтування структури та шляхів утілення // Конвенція про біологічне розмаїття: громадська обізнаність і участь. Київ : Стилос, 1997. 50 с.
51. Національна доповідь України про збереження біологічного різноманіття / Давидок В. П., Мовчан Я. І., Парчук Г. В. та ін. К. : Хімджест, 2003. 68 с.
52. Національний атлас України ; голов. ред. Л. Г. Руденко ; голова ред. кол. Б. Є. Патон. К. : ДНВП «Картографія», 2007. 435 с.

53. Недоруб О. Ю. Загальні засади формування та перспективи розвитку Диканського регіонального ландшафтного парку // Збірник наукових праць. Екологія. Біологічні науки. Випуск 1. Полтава, 1999. С. 111–118.
54. Недоруб О. Ю. Синузії лісових ефемероїдів проектованого Диканського регіонального ландшафтного парку // Укр. ботан. журн. 1996. 53, № 3. С. 277–280.
55. Недоруб О. Ю. Рослинність Диканського лісового масиву // Укр. ботан. журн. 1998. Т. 55, № 2.
56. Нестеров Ю. В. Практичні поради зі збереження біорізноманіття у сільськогосподарських угіддях. Київ : Wetlands International Black & Sea Programme, 2005. 64 с.
57. Організація території, охорона та рекреаційне використання природних комплексів та об'єктів регіонального ландшафтного парку «Диканський» Полтавської області (Пояснювальна записка). Київ, 1996.
58. Онищенко К. А., Криворучко М. О. Паспорт екологічної стежки «Заповідна Диканщина» // «Заповідна Диканщина»: екологічна стежка регіонального ландшафтного парку «Диканський» : Збірник методичних матеріалів та розробок ; за ред. Н. О. Смоляр. Полтава : ТОВ Житковська О.С., 2019. С. 21–24.
59. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укладачі: докт. біол. наук, проф. Т. Л. Андрієнко, канд. біол. наук М. М. Перегрим, Київ : Альтерпрес, 2012. 148 с.
60. Патика В. П., Соломаха В. А., Бурда Р. І. та ін. Перспективи використання, збереження та відтворення агробіорізноманіття в Україні. К. : Хімджест, 2003. 256 с.
61. Петроченко В. І. Земноводні та плазуни України: географо-краєзнавчий аспект // Краєзнавство Запорозжя. 2017. № 2. С. 91–102.

62. Писанець Є. М. Земноводні України (посібник для визначення амфібій України та суміжних країн). Київ : Видавництво Раєвського, 2007. 192 с.
63. Положення про порядок оголошення заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ // Інформаційний бюлетень. 2004, 21 травня. К. : Київський еколого-культурний центр, 2004. С. 10–16.
64. Полтавська область: Географічний нарис «Моя мала Батьківщина» ; [гол. ред. Л. М. Булава ; відп. ред. Т. В. Поругельська]. К. : ТОВ «Видавництво «Мапа», 2004. 20 с.
65. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис / М. А. Аліман, В. В. Андрієнко, Л. М. Булава : [за ред. К. О. Маца. 2-ге вид., доп. і перероб.]. Полтава : Полтавський літератор, 1998. 336 с.
66. Природно-заповідний фонд Полтавської області : Реєстр-довідник. Полтава : ШвидкоДРУК, 2014.
67. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Полтавської області. Офіційний портал Верховної Ради України // Архів оригіналу за 9 листопада 2021. Процитовано 2 квітня 2021.
68. Регіональна екомережа Полтавщини / Кол. авторів; [за заг. ред. О. М. Байрак]. Полтава : Верстка, 2010. 214 с.
69. Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022-2027 роки («Довкілля – 2027»). Полтава. 2021. 181 с.
70. Розбудова екомережі України ; [за ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонка]. К. : Програма розвитку ООН. Проект «Екомережі», 1999. 127 с.
71. Скляр В. Г., Скляр Ю. Л. Системний підхід до оптимізації охорони природних комплексів. Укр. ботан. журн. 2003. 60 (4), 388–396.

72. Смоляр Н. О. Балка «Гараганка» – осередок збереження природної біорізноманітності Диканщини (Полтавська область) // Актуальні питання біологічної науки : збірник статей IV міжнар. заочн. наук.-практ. конф., присв. 100-річчю від дня народження акад. Петра Григоровича Богача). Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2018. 123–126.

73. Смоляр Н. О. Зелена книга Полтавщини. Рідкісні й такі, що перебувають під загрозою зникнення, та типові природні рослинні угруповання : [Науково-методичне видання]. Полтава : Швидкодрук, 2014. 74 с.

74. Смоляр Н. О. Рідкісні ранновесняні рослини ботанічної пам'ятки природи «Пустовітка» (Диканський район, Полтавська область) // М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. «Біорізноманіття: інноваційна діяльність у системі екології й освіти», присв. 60-річчю заснування Криворудського дендропарку, 3-4 червня 2021, КУ «Рекреаційний центр Криворудський». П. : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2021. С. 32–35.

75. Смоляр Н. О., Бобоха Є. В. Якісні та кількісні показники локальної природно-заповідної мережі Диканської територіальної громади (Полтавська область) // Тези 76-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». ТОМ 1 (Полтава, 14 травня – 23 травня 2024 року). Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2024. С. 338–340.

76. Смоляр Н. О., Смоляр О. В. Концепція природозаповідання в Полтавській області на сучасному етапі // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : Зб. наук. праць / за заг. ред. Ф. В. Зузука]. Т.1. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. №14. С. 77–83.

77. Смоляр Н. О., Чорний М. Г., Соломаха В. А. Про необхідність збереження біорізноманіття на низькопродуктивних землях // Науковий вісник Чернівецького університету. Біологія (Біологічні системи). 2015. Т.7, вип. 1. Чернівці, 2015. С. 53–59.

78. Соломаха В. А. Синтаксономія рослинності України // Укр. фітоцен. зб. К. : Фітосоціоцентр, 1996. Сер. А. Вип.4 (5). 120 с.
79. Соломаха В. А. Синтаксономія рослинності України. Третє наближення. К. : Фітосоціоцентр, 2008. 296 с.
80. Соломаха В. А., Коростильов О. В. Шеляг-Сосонко Ю. Р. Синантропна рослинність України. К. : Наукова думка, 1992. 252 с.
81. Стецюк Н. О., Попельнюх В. В., Слюсар М. В. До питання розбудови екомережі в Полтавській області // Збалансований розвиток України – шлях до здоров'я і добробуту нації : М-ли Всеукр. екол. конгресу. Київ : Всеукраїнська екологічна ліга, 2007. 57–65.
82. Стецюк Н. О., Попельнюх В. В. Природоохоронні аспекти використання об'єктів природно-заповідного фонду як важлива умова збереження біорізноманітності // Еколого-правові та соціальні аспекти охорони навколишнього природного середовища : М-ли міжрегіон. наук.-практ. конф. Полтава : Інститут бізнесу, 2007. С. 37–39.
83. Фауна України: охоронні категорії : Довідник. Видання 2-ге, перероб. та доп. / за ред. О. Годлевської, Г. Фесенка. Київ, 2009. 80 с.
84. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. Київ-Львів : УТОП. 2000. 44 с.
85. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України (польовий визначник). К. : Новий друк. 2002. 414 с.
86. Червона книга України. Рослинний світ ; [за ред. Я. П. Дідуха]. К. : Глобалколсалтинг, 2009. 900 с.
87. Червона книга України. Тваринний світ ; [за ред. І. А. Акімова]. К. : глобалколсалтинг, 2009. 600 с.
88. Черкаська І. С. Екологічна стежка «Заповідна Диканщина» // «Заповідна Диканщина»: екологічна стежка регіонального ландшафтного парку «Диканський» : Збірник методичних матеріалів та розробок ; за ред. Н. О. Смоляр. Полтава : ТОВ Житковська О. С., 2019. С. 13–17.

89. Черкаська І., Криворучко М., Онищенко К. Створення та використання екологічних стежок як один із напрямів еколого-просвітницької та рекреаційної діяльності регіонального ландшафтного парку «Диканський» // «Заповідна Диканщина»: екологічна стежка регіонального ландшафтного парку «Диканський» : Збірник методичних матеріалів та розробок ; за ред. Н. О. Смоляр. Полтава : ТОВ Житковська О. С., 2019. С. 17–21.
90. Шевченко М., Іноземцева Д. Фауна України: охоронні категорії (довідник). Київ, 2010. 80 с.
91. Шеляг-Сосонко Ю. Р. До питання про поширення та східну межу граба звичайного (*Carpinus betulus* L.) // Укр. ботан. журн. 1966. Т. 23, № 3. С. 105–110.
92. Щербак М. М. Кількісний облік земноводних та плазунів // Методичні рекомендації щодо проведення моніторингу біологічних об'єктів на заповідних територіях. К., 1996. С. 15–17.
93. Andrienko T. L., Stetsenko N. F. Problems of zapovednik development and sustainable land use in Ukraine // Parks, vol. 6, № 3. P. 14–16.
94. cbd. 2010. strategic plan for Biodiversity 2011–2020, including Aichi Biodiversity Targets. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal, Quebec, Canada. 5.
95. European Red List (Electronic resource) (13 files) // Environment Directorate General of the European Commission. Available at: <http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/>
96. European Red List of Vascular Plants / (Bilz M., Kell S.P., Maxted N. and Lansdown R.V.). Luxembourg, 2011. 130 p.
97. Global Strategy for Plant Conservation. A guide to the GSPC: all the targets, objectives and facts. Completed by S. Sharrock. Richmond: BGCI, 2012, 36 pp.
98. Convention on Biological Diversity, 1992 // www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf

99. Mosyakin Strgei L. & Fedoronchuk Mykola M. Vascular plants of Ukraine nomenclatural Chelklist / Ed. Sergey L. Mosyakin. Kiev, 1999. 346 p.
100. Parki Krajobrazowe w Polsce. Ich znaczenie i rola u rozwoju gospodarczym i społecznym kraju // Popradzki Park Krajobrazowy. Informator. 1993, №9. P. 13–28.
101. The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy. UNEP, 1996. 50 p.
102. The pan-european ecological network // Questions and Answers, 1998. №4. 28 p.
103. Wilson D. E., Reeder D. M. (eds.). Mammal Species of the World. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2005. 2142 p. URL: <http://www.bucknell.edu/msw3/> .
104. Диканьська територіальна громада. Загальна інформація. <https://decentralization.gov.ua/>. Процитовано 2 квітня 2021.
105. Диканська територіальна громада. <https://decentralization.gov.ua/>. Процитовано 2 квітня 2021.
106. Зоогеографічне районування України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://geomap.land.kiev.ua/zoning-10.html>
107. Полтавський район. Матеріал з Вікіпедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Сумський національний аграрний університет

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (13-17 листопада 2023 р.)

ДИКАНСЬКО-ЛАНДАРІВСЬКА БАЛКА – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ОБ'ЄКТ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ МЕРЕЖІ ДИКАНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ, УКРАЇНА)

Смоляр Н. О., студ. 2 курсу ФАТГ
Науковий керівник: проф. В. Г. Скляр
Сумський НАУ

У контексті сталого розвитку та сучасних природоохоронних концепцій в Україні актуально постають питання підвищення показника заповідності територій, зокрема й територіальних громад (далі – ТГ), створених у межах адміністративно-територіальної реформи 2020 року.

Диканська ТГ є однією з 24 громад у Полтавському районі. Вона займає площу 68280,0 га, і за цим показником знаходиться на 4-му місці в районі. Загальна площа природно-заповідного фонду (ПЗФ) Диканської ТГ складає 13233,1379 га. За показником заповідності (19,38) Диканська ТГ посідає друге місце в Полтавському районі (поступається такому показнику тільки Кобеляцькій ТГ, де він становить 20,646) і займає одне з найвищих місць у рейтингу громад Полтавської області за цим показником. Такий відсоток заповідності в громаді забезпечує функціонуючий регіональний ландшафтний парк «Диканський», що займає значну площу – 12767,9135 га (змінено межі і збільшена площа згідно рішення пленарного засідання двадцять восьмої позачергової сесії Полтавської обласної ради восьмого скликання від 22.12.2023 № 758 «Про зміну меж регіонального ландшафтного парку «Диканський»). Його частка в структурі ПЗФ Диканської ТГ складає 96,48%.

Природно-заповідна мережа Диканської ТГ за кількісними показниками є недостатньою (всього 7 об'єктів, більшість із яких мають незначні площі), однак за рахунок території РЛП «Диканський» репрезентує один із найвищих у Полтавській області показників заповідності. Незважаючи на це, вона потребує оптимізації й розширення категоріальності для покращення якісних характеристик і забезпечення охороною вцілілих в умовах екстенсивного господарювання типового та раритетного біорізноманіття.

Нами пропонуються для заповідання декілька територій у межах Диканської ТГ, однією з яких є Дикансько-Ландарівська балка, яка розташована паралельно автодорозі «Диканька – Ландарі» від селища Диканька до села Ландарі загальною площею біля 1000 га. Це розгалужена балкова система на вододілі. На схилах балки та її відрогів збереглась і лучно-степова рослинність, характерна для зональних лучних степів Лівобережного Лісостепу з багатомірною флорою, в складі якої – рідкісні види. У деяких відрогів балкової системи виявлені водойми із фрагментами прибережно-водної рослинності, незначні за площею болота. Окремі ділянки зайняті лісовою та чагарниковою рослинністю. Лучні стеги представлені частіше різнотравно-типчакково-ковилловими угрупованнями *Poa angustifolia* L., *Festuca valesiaca* Schlecht. ex Gaudin., *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski., *Bromopsis inermis* Leyss. та рідкісними фітоценозами двох видів *Stipa* – *S. capillata* L., *S. pennata* L. зі збереженим флористичним ядром лучно-степового різнотрав'я. Навесні на схилах балкової системи формуються синузії ранньовесняних ефемероїдів, частіше монодомінантних: *Bulbocodium vesicolor* (Ker Gawl) K. Perss. та *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, які включені до Червоної книги України.

У цілому, в флорі балкової системи нами виявлено 11 рідкісних видів рослин, із них: чотири (*Bulbocodium vesicolor*, *Crocus reticulatus*, *Stipa capillata*, *S. pennata*,) – занесені до Червоної книги України, 7 (*Asyneuma canescens* (Waldst. & Kit.) Griseb. & Schenk., *Aster amelloides* Besser, *Oxytropis pilosa* (L.) DC., *Clematis integrifolia* L., *Scilla siberica* Haw., *Anthemis tinctoria* L., *Gentiana cruciana* L.) – до регіонального списку. Два фітоценози лучних степів (угруповання *Stipa capillata*, *S. pennata* L.) занесені до Зеленої книги України.

Багатою є також фауна Дикансько-Ландарівської балки, що за результатами попередніх досліджень М.В. Слюсара, репрезентована 84 видами наземних хребетних, які об'єднані у 21 ряд, 45 родин та 71 рід. У її складі виявлено два види, включені до Європейського Червоного списку (*Crex crex* L., *Spalax microphthalmus* Guld.) та сім (*Cercheis tinunculus* L., *Erythropus vespertinus* L., *Perdix perdix* L., *Scolopax rusticola* L., *Marmota bobac* Mull., *Cricetus cricetus* L., *Cricetulus migratorius* Pall.) – до регіонального зоологічного списку Полтавської області. На деяких ділянках тальвегів балок та на виположених схилах відмічене сінокосіння та випасання (прогоном). Спостерігаються випадки пізніх весняних палів, що негативно позначається на розвитку весняних ефемероїдів та фауні. До того ж, серед основних екологічних ризиків і загроз найзагрозливіше виступає знищення степової рослинності та елементів ландшафту розорюванням ділянок балкової системи.

Дикансько-Ландарівська балка є цінною в ландшафтному, ботанічному, зоологічному відношенні як осередок збереження біорізноманіття, в тому числі й раритетного, місце акліматизації та розселення *Marmota bobac*. Враховуючи ґрунтозакріплюючу роль степової рослинності, балкова система виконує значну екологічну функцію як буферна зона. За загальноприйнятими критеріями репрезентативності та унікальності її біорізноманіття (видового, ценотичного та ландшафтнього) доцільно забезпечити охороною Дикансько-Ландарівську балку в статусі ландшафтнього заказника місцевого значення. Об'єкт виконуватиме роль буферної зони Ворсклянського екокоридору регіональної екомережі Полтавщини.

ДОДАТОК Б

Самооцінювання кваліфікаційної роботи здобувачем

Критерій	Рівень			Коментар
Огляд літератури побудовано навколо основної проблеми, використано найактуальніші сучасні дослідження за темою, чітко відображено зв'язок між завданнями, поставленими в роботі, та попередніми дослідженнями			+ + +	
Надана конкретна та точна інформація про методи та дані (кількість, температура, тривалість, послідовність, умови, розташування, розміри тощо), методи пов'язані з іншими дослідженнями.			+ + +	
Наведено конкретні результати з поясненнями та аналізом, порівняння з результатами інших досліджень, показано чіткий зв'язок проблеми з отриманими результатами			+ + +	
Надано пропозиції щодо удосконалення, що підкріплено відповідними обґрунтуваннями (прогноз, модель тощо)			+ + +	
Висновки містять зв'язок з найважливішими аспектами попередніх розділів, підсумок ключових результатів, продемонстровано зв'язок між цією роботою та наявними дослідженнями зосереджена увага на суттєвих результатах, зазначено їх можливе застосування; подано обмеження, на які слід спрямувати майбутні дослідження.			+ + +	
Перелік посилань є повним та достатнім для вирішення завдань дослідження			+ + +	
Робота оформлена повністю відповідно до вимог			+ + +	
Робота не містить друкарських та граматичних помилок		+	+	

Підтверджую, що робота виконана мною самостійно, не містить академічного плагіату. Зокрема, у моїй роботі немає запозичення текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, у тому числі буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за свій текст, вирваних із контексту тверджень, цитат без лапок, фабрикації (вигаданих) даних чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів досліджень.

_____ Наталія СМОЛЯР

ДОДАТОК В

Декларація академічної доброчесності

Я, Смоляр Наталія Олексіївна, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 101 «Екологія» заочної форми навчання Сумського національного аграрного університету зобов'язуюсь дотримуватися принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи. Я поінформована, що у разі порушення мною академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи, повинна буду нести академічну та/або інші види відповідальності і до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, в тому числі, кваліфікаційна робота може бути анульована з наступним відрахуванням із університету. Також усвідомлюю, що до мене у майбутньому може бути застосована процедура позбавлення ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації, якщо свідомо вчинене порушення академічної доброчесності не буде виявлено під час перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень відповідно до встановленої в університеті процедури з використанням ліцензованих програмних продуктів.

1.09.2023 р.

_____ Наталія СМОЛЯР